

DEMOCRÀCIES QUE ENVELLEIXEN?

xxx

Participació política i valors culturals
de la gent gran a Europa

INDEX

8 Democràcies que envelleixen?
Participació política i valors
culturals de la gent gran a Europa

16 Els fets

20 Els projectes

28 **L'informe: Una política grisa o platejada
a les democràcies que envelleixen a Europa?**
per Achim Goerres

32 L'envelliment de la població no és
un fenomen nou a Europa. La novetat
és que en parlem.

38 La participació política de la gent gran és
un fenomen multidimensional dins d'un
context de canvi de la participació política
que varia molt arreu d'Europa.

58 A mesura que ens fem grans no ens
tornem políticament més conservadors.
Les diferències d'edat en les preferències
polítiques es deuen gairebé exclusivament
a la manera com creixen les diferents
cohorts.

68 Les desigualtats socials dins del grup de la
gent gran impedeixen la formació d'un bloc
de gent gran políticament uniforme.

76 Mai no hi haurà un conflicte polític d'edat
entre els joves i els grans.

82 En les democràcies en procés
d'envelliment, els polítics s'adrecen a
un electorat d'interessos “grisos” que
no existeix.

Per citar aquest informe:

Centre de Cultúra Contemporània/Open Society Foundations (eds.) (2017):
Democràcies que envelleixen? Participació política i valors culturals de la gent gran a Europa,
CCCB: Barcelona.

DEMOCRÀCIES QUE ENVELLEIXEN? PARTICIPACIÓ POLÍTICA I VALORS CULTURALS DE LA GENT GRAN A EUROPA

Des del Brexit fins a Viktor Orbán, Marine Le Pen i Geert Wilders, la crisi política d'Europa s'ha interpretat sovint en clau d'un conflicte generacional. Segons aquesta visió, l'auge dels projectes polítics autoritaris, el deteriorament dels valors democràtics i l'hostilitat cap a la integració europea són en part conseqüència de l'envelliment de la població al continent. Contribueixen a sostenir aquesta idea una sèrie de mites i prejudicis que retraten la gent gran com un grup temorós, egoista i fàcil de manipular. Però aquesta perspectiva no es basa en els fets. Els analistes polítics demostren que no existeix cap relació entre l'envelliment i la inclinació envers opcions polítiques reaccionàries, i que les nostres perspectives es construeixen a partir de la nostra educació i experiència política i no canvien substancialment amb el pas del temps. Per confrontar els estereotips sobre la vellesa i la participació política, el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona i les Open Society Foundations han organitzat el projecte «Ageing democracies», en què cinc investigadors desenvolupen treballs individuals que exploren les implicacions polítiques de l'envelliment.

Ens trobem en un moment crític de la història. Els valors liberals democràtics es veuen amenaçats avui per l'auge de polítics autoritaris com Donald Trump, Viktor Orbán, Marine Le Pen o Geert Wilders, i de partits polítics xenòfobs com Alternativa per a Alemanya, el Partit de la Llibertat d'Àustria o el partit Llei i Justícia de Polònia, que tracten els principis dels drets humans i la solidaritat social amb escepticisme o fins i tot amb una hostilitat oberta. Mentrestant, el Brexit i referèndums similars han demostrat que la integritat de la Unió Europea ja no es pot donar per feta.

Aquests canvis dràstics s'estan produint juntament amb el que probablement sigui el canvi més profund i a llarg termini en la composició social d'Europa des de l'ampliació de l'accés a l'educació: l'envelliment accelerat de la població. Impulsat pel creixement continuat de l'esperança de vida mitjana, l'envelliment de la població és un dels resultats més tangibles del progrés social. Malgrat això, sovint és tractat pels experts, analistes i altres especialistes com un problema i una font de conflictes intergeneracionals.

La idea que el deteriorament dels valors liberals democràtics està en certa manera relacionat amb l'augment de la població d'edat avançada a Europa no té cap fonament. És el resultat de suposicions incontestades sobre l'envelliment i la gent gran. Però en els debats públics es repeteixen i reproduïxen constantment la idea i els mites que ho defensen. Per fer front a aquests prejudicis i aprofundir en el tema de la política de l'envelliment, el Centre de Cultura Contemporània de Barcelona i Open Society Foundations s'han unit per dur a terme el projecte «Ageing democracies».

El projecte «Ageing democracies» reuneix cinc persones de diverses procedències, disciplines i contextos europeus per crear un equip d'investigació multidisciplinari que inclou un politòleg, un filòsof, una fotògrafa, una cineasta i un dramaturg. Al llarg del darrer any, tots cinc han analitzat la política de l'envelliment des de diferents angles i han produït treballs que aborden idees errònies i generalitzades sobre la gent gran, les seves perspectives polítiques i el seu paper en la societat. Avui, 8 de maig, celebrem l'aniversari de la fi de la Segona Guerra Mundial a Europa amb la presentació de les conclusions del projecte i les seves implicacions per construir un futur més just i democràtic.

L'envelliment de la població és un fet positiu

Tots els països de la Unió Europea estan experimentant un envelliment accelerat de la població. Segons les previsions demogràfiques de la Comissió, la població de la Unió assolirà un màxim de 526 milions de persones l'any 2050. Aleshores, prop del 30% de la població total tindrà més de 65 anys. Cap al 2060, la proporció de persones de més de 80 anys serà pràcticament la mateixa que la de persones menors de quinze.

S'ha parlat molt de les profundes conseqüències polítiques i econòmiques que tindrà l'envelliment de la població. El debat públic se sol centrar en la pressió que exercirà en l'estat del benestar l'augment de la població de gent gran, traduït en una major despesa pública en atenció mèdica i pensions. De fet, els articles dels mitjans de comunicació sobre l'envelliment de la població sovint plantegen el fenomen com una amenaça per a l'existència mateixa de l'estat del benestar per a les generacions futures, tot enfrontant en la pràctica la població de gent gran amb els joves.

Com a resultat d'això, la dimensió generacional de la política ha guanyat rellevància. Com que l'envelliment de la població és una tendència a molt llarg termini, la discrepància entre les visions, necessitats i conductes polítiques de la gent gran i d'altres grups d'edat influirà en els processos democràtics i els debats durant les properes dècades.

No es pot culpar la gent gran de l'augment de l'autoritarisme i la xenofòbia

Immediatament després de la votació del Brexit, molta gent va expressar la seva frustració pel resultat i va suggerir que no s'hauria hagut de permetre que la gent gran votés. Durant els dies posteriors, la idea de limitar el dret de vot de la gent gran va transcendir les xarxes socials i es va obrir camí en mitjans com *Time*, *GQ*, *Huffington Post*, *VICE*, *Forbes* i *El País*. Els analistes també van responsabilitzar de la fortalesa de governs relativament impopulars o l'auge del populisme de dretes al nombre creixent de votants de la tercera edat.

Culpar la gent gran dels resultats polítics immobilitistes, reaccionaris o autoritaris sembla gairebé un acte reflex i la discriminació per edat o «edatisme» que implica sovint no troba contestació. Els prejudicis basats en l'edat es fonamenten en la creença estesa i molt arrelada que, per naturalesa, la gent es torna més reaccionària amb l'edat. Però, què hi ha de cert en aquesta suposició?

Empíricament, la idea no sembla que tingui cap base. Per exemple, la suposició que el suport als partits d'extrema dreta de França i els Països Baixos és més alt entre la gent gran és en realitat falsa. Segons una enquesta d'I&O del desembre de 2016, el suport al Partit per la Llibertat de Geert Wilders era més elevat entre els votants joves i disminuïa radicalment amb l'edat: menys del 5% dels votants de més de 65 anys donaven suport a la seva campanya xenòfoba. De la mateixa manera, les enquestes preelectorals deien que el Front Nacional de Marine Le Pen era l'opció electoral preferida entre els votants francesos per sota de 50 anys, mentre entre la gent gran era la tercera opció.

Que la gent gran sigui menys propensa a donar suport als polítics autoritaris i xenòfobs pot anar contra les creences i suposicions, però no és massa difícil d'entendre per què ho fan. La gent gran que viu actualment a Europa encara recorda la Segona Guerra Mundial i l'auge del racisme, i la integració europea es va fonamentar en gran mesura en la idea d'evitar els horrors d'aquella època. Un estudi recent de l'investigador de Harvard Yascha Mounk i de Roberto Stefan Foa, de la Universitat de Melbourne, presenta uns resultats alarmants: mentre que la majoria d'europaus més grans pensa que un cop militar mai no està legitimat en democràcia, només un 36% dels millennistes pensa el mateix. Només el 5% dels europeus majors de 65 anys creuen que un sistema democràtic és una forma «perjudicial» o «molt perjudicial» de dirigir un país, mentre que el 13% dels millennistes ho percep així. Finalment, els europeus de la tercera edat són més propensos que els joves a creure que els drets civils són absolutament essencials per a una democràcia.

El grup de la gent gran és tan divers com qualsevol altre

El fet és que les perspectives polítiques i culturals de la tercera edat són molt més complexes i diverses del que tendim a assumir. Aquesta és la conclusió general del primer treball del projecte «Ageing democracies», un informe del professor Achim Goerres, destacat politòleg alemany especialitzat en la participació política de la gent gran.

L'informe rebutja el mite que la gent gran constitueix un únic electorat amb tendències reaccionàries, i fa notar que les diferències entre les seves preferències polítiques i les de la gent més jove a Europa no es deuen a la seva edat, sinó més aviat a la manera com ha evolucionat cada generació política i les experiències històriques que han compartit els seus membres. En la mesura que podem generalitzar, les dades suggereixen que els europeus més grans són de fet menys conservadors que els seus homòlegs més joves quan es tracta d'economia. Les úniques excepcions són Suïssa i el Regne Unit, on són lleugerament més conservadors.

Pel que fa a les seves opinions culturals, si bé és cert que la gent gran és més conservadora a tots els països europeus excepte als Països Baixos, aquestes diferències són més petites del que es pensa generalment. Les persones que van créixer dins del mateix context històric comparteixen experiències similars que són les que determinen els seus valors cap a la fi de l'adolescència i el començament de l'edat adulta. Aquestes experiències vénen clarament determinades per les circumstàncies nacionals i la història política. El fet d'haver nascut el 1955 a l'Alemanya Occidental forjarà les preferències polítiques i les formes de participar de la vida pública d'algú de manera força diferent que si hagués nascut el mateix any a Catalunya o la República Txeca.

L'informe del politòleg Achim Goerres conclou que el rellevant no és la diferència d'edat sinó altres desigualtats: passada l'edat de jubilació, les persones es divideixen segons les mateixes desigualtats socials que experimenten els grups

més joves. De fet, les diferències d'actituds i recursos entre els europeus més grans estan relacionades amb desigualtats de gènere, salut, educació i ingressos. Exactament igual que en la resta de grups d'edat, aquestes diferències no només estructurin la posició social de la gent gran, sinó també el que fan i el que volen de la política.

Si considerem l'exemple dels ingressos familiars, el 73% de la gent gran creu que el govern ha de reduir les diferències d'ingressos entre els més rics i els més pobres. Tanmateix, quan dividim la gent gran per grups d'ingressos, es veu exactament el mateix patró que trobem entre la gent jove. Els que tenen més ingressos no són tan partidaris de redistribuir els recursos com els que tenen menys. Entre la gent gran amb uns ingressos familiars situats en el tram més baix del 30% de la distribució d'ingressos del seu país, la proporció que dona suport a la redistribució és del 79%. Entre els situats en el tram més alt del 30%, aquesta proporció cau al 62%.

La desigualtat socioeconòmica no només afecta les opinions polítiques de la gent gran sinó que pot afectar també la manera com participen en política. Les desigualtats en matèria de salut, molt marcades també per les desigualtats socials, són força notables entre la gent gran. Tant és així que l'edat de jubilació es pot dividir normalment en una edat d'«ancians joves» i una altra edat d'«ancians ancians», quan els problemes de salut impedeixen les activitats diàries. Una salut pitjor entre la gent gran s'associa amb menys participació política de qualsevol mena o fins i tot gens ni mica. No obstant aquests impediments, la participació política dels «ancians ancians» encara és major que la dels joves. L'informe conclou que els polítics es dirigeixen a un electorat imaginari de persones de la tercera edat amb actituds polítiques i idees molt similars. En l'opinió de l'autor, les inquietuds latents sobre els conflictes generacionals provocats per una «onada grisa» de «vells garrepes» són en bona part resultat de les exageracions dels mitjans i tenen poc fonament en els estudis científics actuals.

La política de l'envelliment és la política del futur

El fet que mai no hi hagi hagut tanta gent gran com ara planteja una pregunta preocupant: alguna vegada els havíem valorat tan poc? Malgrat que la població de la tercer edat està creixent i la població jove no, els nostres imaginaris culturals es guien tanmateix per un imperatiu de joventut. Des del món de la publicitat fins a la indústria cinematogràfica, la nostra cultura visual equipara la bellesa amb l'eterna joventut. En la cultura pop, la gent gran sovint és representada com antiquada, indefensa o irritable. Paral·lelament, el periodisme científic sol tractar l'envelliment com una malaltia que s'ha de curar, i no com una part natural del cicle vital. En lloc de valorar els tempos de la gent gran i privilegiar la seva mirada retrospectiva, la societat els demana que envelleixin «activament» per adaptar-se als temps.

La manera com envellim és una qüestió inherentment política. Resulta evident que no tots envellim de la mateixa manera i que els anys que vivim vénen determinats per les nostres condicions socials i econòmiques. L'esperança de vida i la qualitat de vida varien substancialment entre països i també dins de cada país, especialment com a resultat de les desigualtats d'ingressos, gènere i educació. Una política de l'envelliment ha d'anar per tant més enllà del comportament electoral o les preferències polítiques d'un determinat grup d'edat. La manera com envellim i les implicacions de fer-se gran depenen en bona part de com està organitzada una societat, quines prioritats defineix i quines qüestions es planteja.

Els altres quatre treballs del projecte «Ageing democracies» analitzen aquestes inquietuds. El filòsof Pedro Olalla repassa el text clàssic més antic sobre la vellesa, *De senectute*, de Ciceró. En un llibre que publicarà pròximament titulat *De senectute política*, Olalla caracteritza l'accelerat i profund envelliment demogràfic a Europa com un fet irrefutable del qual hem de prendre consciència per garantir que la societat assimili, gestioni i s'enriqueixi amb les seves implicacions més profundes. L'envelliment s'ha d'entendre com un fenomen intrínsecament ètic i polític

que ens exigeix posar en qüestió una societat que tracta la gent gran com a saquejadors de les arques públiques. Olalla proposa una nova lectura de la noció cada vegada més popular d'«envelliment actiu» que encaixa amb l'ideal democràtic de participació ciutadana i compromís profund amb la vida política.

Però l'envelliment de la població no és l'únic canvi demogràfic important que afecta la política de l'envelliment. Actualment, la gent gran d'Europa forma part d'una societat que ha canviat dràsticament amb els nous patrons de la migració internacional. Aquesta qüestió es tracta de manera molt subtil en la pel·lícula documental de la fotògrafa sueca Maja Daniels titulada *L'àvia em diu Tomàs*. L'argument és l'amistat poc probable entre en Taimaz i la Barbro. La Barbro no havia conegut mai un refugiat abans de la visita d'en Taimaz. En Taimaz arriba a Suècia com a menor no acompanyat procedent de l'Afganistan. El seu vincle amb la Barbro és la seva primera relació amb una persona sueca. La història té lloc a Älvdalen, un poble envellit i amb molt pocs habitants de la Suècia rural que té una llengua minoritària no reconeguda i amenaçada d'extinció, i posa cara a les complicades implicacions del canvi demogràfic a Europa.

La qüestió política de com les diferents comunitats responen als reptes actuals de la nostra societat envellida és l'argument de *Casa de ningú*, un documental de la productora cultural catalana Ingrid Guardiola. Amb un enfocament experimental i observacional, Guardiola examina la vida de dues comunitats de gent gran en dos llocs radicalment diferents. El primer és Ciñera, un antic poble miner de Lleó, l'economia del qual s'ha vist molt perjudicada per la globalització. El segon és una residència d'avis del barri d'El Palomar de Barcelona. A Ciñera, una sòlida cultura sindical intenta fer front a la doble amenaça de la desindustrialització i el despoblament. A El Palomar, el creixement econòmic s'ha traduït en un augment de la població urbana, i un major nombre de gent de la tercera edat que viu a residències d'avis i de treballadors que se'n cuiden. La pel·lícula destaca la importància fonamental del treball en els dos escenaris i com les vides en aquestes comunitats divergeixen en la seva manera de tractar la població anciana.

Finalment, Peca Stefan és un dels joves dramaturgs amb més projecció de Romania. El seu nou treball és un híbrid immersiu entre una obra de teatre, una novella i una exposició. Titulat *La nova vella llar*, és un exercici d'empatia que convida el públic a posar-se en la pell de la Sra. D i la seva néta millennista, la Gina, en el seu fantàstic viatge a través de l'espai i el temps. Les dues dones es retroben, després d'estar separades molts anys, per enfrontar-se a una situació que les impulsa a una recerca a través de mons paral·lels. El destí de la Sra. D depèn de com respongui als conflictes que plantegen les diverses versions possibles de la seva vida com a anciana en les actuals Romania, Alemanya, Espanya i una llunyana versió futura d'Europa. Mentre ajuda la seva àvia al llarg del camí, la Gina ha de fer front a les seves pròpies idees falses i temors pel que fa a l'envelliment, i així sorgeixen una sèrie de qüestions recurrents. Com es valora la gent gran en les democràcies contemporànies? Quin seria el millor món possible per a la Gina i la Sra. D?

Són aquestes les preguntes vitals que planteja el projecte «Ageing democracies», les quals son cada vegada més urgents davant de les recents evolucions polítiques al continent. La crisi de l'eurozona, la crisi de l'estat del benestar, el Brexit i l'auge de l'autoritarisme ens confronten amb una sèrie d'escenaris futurs impensables fa tot just una dècada. Aquests reptes estan aguditzant les tensions que hi ha al darrere d'una transformació més lenta però igualment profunda de la societat. I, com més envelleixi la població d'Europa, més crucial serà articular una bona política de l'envelliment. Les seves conseqüències no es limitaran als jubilats actuals. Els joves són la gent gran del futur, i és avui quan s'està dirimint si heretaran o no una cultura democràtica.

1
L’envelliment accelerat de la població està tenint lloc a tot Europa. Tots els països de la Unió Europea estan experimentant un envelliment accelerat de la població. Segons les previsions demogràfiques de la Comissió, la població de la Unió assolirà un màxim de 526 milions de persones l’any 2050. Aleshores, prop del 30% de la població total tindrà més de 65 anys. Cap al 2060, la proporció de persones de més de 80 anys serà pràcticament la mateixa que la de persones menors de 15.

2
La instantània de l’envelliment és molt diversa a Europa. L’any 2015, el 18,9% de la població dels 28 països de la Unió Europea tindrà 65 anys o més. Però, mentre que només el 12,6% de la població d’Irlanda superava l’edat de jubilació, a Itàlia el percentatge era del 22%*.

3
L’esperança de vida varia significativament a l’interior de cada país i entre els països europeus. Si considerem l’esperança de vida en néixer, les diferències són molt importants. Per exemple, mentre que la mitjana a la Unió Europea és de 80,9 anys, a Bulgària els ciutadans només poden esperar viure 74,5 anys. A Suïssa i a Espanya, la mitjana és de 83,3 anys.

4
El nombre de jubilats per treballador continuarà creixent. L’any 2014 hi havia aproximadament 28 persones més grans de 65 per cada 100 persones entre 15 i 64 anys. Al 2060, hi haurà només al voltant del 50% de gent en edat de treballar.

5
Hi ha més gent gran que viu sola. L’any 2011, prop del 30% de la gent gran vivia sola, sobretot a les àrees urbanes. Mentre que a la capital danesa de la regió de Hovedstaden vivien sols el 42,4% de les persones grans, el percentatge era de només el 16,8% a Galícia. Aquesta xifra també varia considerablement amb l’edat i el gènere: gairebé la meitat de totes les dones europees de més de 85 anys viuen soles.

6
Les persones de més de 60 anys són el grup polític més actiu avui. Només el 13% de la gent gran a Europa no és políticament activa en absolut, per sota de la mitjana de la Unió Europea, que és del 17%, i encara més per sota del 28% de persones menors de 30 anys que són políticament inactius.

7
Els diferents grups d’edat participen en política de maneres també diferents. La gent gran a Europa és més susceptible de limitar la seva activitat política al vot. No obstant això, el 28% de les persones més grans de 60 anys combinen el vot amb altres formes d’acció política. Aquest percentatge és molt semblant al del mateix grup de gent de menys de 30 anys.

8
La gent gran és econòmicament menys conservadora que la gent jove en la majoria dels països europeus (no en tots). Com a mitjana, els europeus més grans són un 13% més susceptibles que els més joves d’expressar el seu suport envers la redistribució de la riquesa per part de l’estat. Això varia substancialment per país. Per exemple, a Islàndia i a Noruega, era respectivament un 46% i un 42% més probable el suport de la gent gran que de la gent jove. Ben al contrari, a Suïssa i al Regne Unit eren un 1% i un 4% menys probable que donessin suport a la redistribució, respectivament.

9
La gent gran és culturalment més conservadora que la gent jove en la majoria dels països europeus (no en tots). Mentre que la gran majoria d’europeus de totes les edats donen suport a la llibertat d’expressió del col·lectiu LGBTQ+, els seus estils de vida i les seves preferències, la gent més gran de 60 és un 22% menys susceptible de fer-ho que la gent jove. Mentre que als Països Baixos és un 1% més probable que la gent gran doni suport a la lliure expressió de les orientacions sexuals, a Grècia i a Lituània, per contra, era el 50% menys probable.

10
Els vells europeus són menys susceptibles de donar suport a polítiques antidemocràtiques. Un estudi recent de l’investigador de Harvard Yascha Mounk i de Roberto Stefan Foa, de la Universitat de Melbourne, presenta uns resultats alarmants: mentre que la majoria d’europeus més grans pensa que un cop militar mai no està legítim en democràcia, només un 36% dels millennistes pensa el mateix. Només el 5% dels europeus més grans de 65 anys creuen que un sistema democràtic és una forma «perjudicial» o «molt perjudicial» de dirigir un país, mentre que el 13% dels millennistes ho percep així.

* Eurostat 2017, proporció de població major de 65 anys, 20-03-2017, disponible en: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/population-demography-migration-projections/population-data/main-tables>

L'àvia em diu Thomas
Documental

L'àvia em diu Tomàs és un documental de Maja Daniels. Se situa en el petit poble suec d'Älv-dalen. Amb una edat mitjana molt per sobre de la sueca, el repte més gran d'aquesta comunitat rural és intentar aconseguir que les generacions més joves no l'abandonin.

El 2015, Suècia va acollir 162.877 refugiats sol·licitants d'asil, més del doble que l'any anterior. Alguns van acabar en llocs com Älvsdalen. Podrà aquesta comunitat frenar les seves actuals tendències demogràfiques, que amenacen la seva existència futura, aprofitant aquest inesperat augment de la població? Potser la resposta es troba en una amistat aparentment improbable.

La Barbro mai no havia conegut un refugiad abans que la visités en Taimaz. En Taimaz havia arribat a Suècia des de l'Afganistan com a menor no acompanyat. Un any més tard, considerava la Barbro com la seva àvia. Mai n'havia tingut cap. De fet, ella és la primera persona amb 87 anys que va conèixer, ja que la taxa de mortalitat a l'Iran, on vivia abans, o a l'Afganistan és considerablement més alta que a Suècia. Queda sorprès per la seva activitat i la seva energia.

L'àvia em diu Tomàs connecta les qüestions de l'envelliment de la població i la despoblació rural amb l'arribada de les persones joves refugiades, i mostra un exemple positiu i inspirador dels tipus d'acció quotidiana que podrien prevenir l'aïllament social i generacional o la segregació racial.

Maja Daniels (Suècia) és fotògrafa. Partint de la seva formació en periodisme i ciències socials, el seu treball destaca per la seva mirada sociològica. Les fotografies de Daniels han estat publicades en mitjans com *New York Magazine*, *The Guardian Weekend Magazine*, *Intelligent Life*, *Monocle Magazine*, *Financial Times Magazine*, *Der Spiegel* i *Le Monde*.

Política gris o política platejada en les democràcies envellides d'Europa?
Informe

Política gris o política platejada en les democràcies envellides d'Europa? és l'informe d'Achim Goerres que s'inclou en aquest dossier. Els seus sis assajos analitzen, de manera empírica, les perspectives i els comportaments polítics de la gent gran a Europa, contrastant els fets amb una sèrie de tòpics, prejudicis i llocs comuns sobre la relació entre la política i la vellesa. En aquest informe, Goerres atribueix les diferències polítiques entre les persones joves i grans a quatre factors relacionats amb l'edat: la generació política a la qual es pertany, les condicions socioeconòmiques experimentades pels diferents grups d'edat, el moment del cicle de vida en què es troba la persona i l'experiència individual de cadascú.

Achim Goerres (Alemanya) és professor de Ciència Política a la Universitat de Duisburg-Essen. Ha publicat nombrosos treballs sobre la política en les societats envellides, comportament polític i electoral, sociologia política, política comparada i mètodes d'investigació aplicada.

Casa de ningú
Documental

Casa de ningú és un documental observacional sobre dues comunitats de gent gran a Espanya: una residència al barri de El Palomar a Barcelona i una comunitat envellida al poble miner de Ciñera (Lleó). Els dos llocs retraten l'envelliment de la població des de perspectives diferents. Mentre que el primer representa una resposta al nombre creixent de gent gran en una població urbana també creixent, el segon experimenta un envelliment accelerat com a resultat de la despoblació.

El documental aborda qüestions com el treball, les cures i la por a la desaparició, i com aquestes incideixen sobre la política de l'envelliment. En observar la vida quotidiana en aquestes comunitats i analitzar-ne els passats, presents i futurs, *Casa de ningú* ens pregunta si, durant els últims anys, l'envelliment s'ha convertit en una qüestió individual més que en una qüestió social.

Ingrid Guardiola (Espanya) (Catalunya) és escriptora, professora, activista i productora cultural. Doctora en Humanitats per la Universitat Pompeu Fabra, coordina el MINIPUT (Mostra de televisió de qualitat) i ha participat en nombrosos projectes televisius a Espanya i en altres països, incloent-hi els programes *Soy Cámara* i *Pantallas CCCB* a Barcelona TV.

De Senectute Política Assaig filosòfic

De senectute política és una reflexió literària de Pedro Olalla sobre la vellesa, que parteix d'un diàleg entre la demogràfica ment i democràticament envellida Europa actual i un dels primers textos clàssics sobre la vellesa, *De senectute* de Ciceró. Escrit en un to literari i accessible, el llibre aborda la idea de l'envelliment actiu, contrastant-la amb l'ideal democràtic de la participació ciutadana activa. Per a Olalla, l'envelliment demogràfic és un fet innegable que exigeix de la societat un canvi de mentalitat per poder assimilar-lo, gestionar-lo i veure-se'n enriquida.

De senectute política planteja una sèrie de preguntes crucials. Què significa la vellesa, realment? Com hem d'afrontar personalment el pas del temps? És la nostra societat actual un espai polític adequat per poder viure de la millor manera els últims anys de la nostra vida? Ens podem permetre continuar tractant la gent gran com poc més que un cost per a l'estat del benestar?

L'assaig d'Olalla ens convida a pensar i a actuar, conscients que la vellesa és, en el fons, la manera de viure l'edat més avançada de la nostra existència, i que les característiques i la qualitat depenen, en un alt grau, de la nostra personalitat, de la nostra voluntat, de la nostra capacitat d'organitzar-nos socialment i de la nostra manera d'entendre la vida. Així doncs, concebut com a part de l'art de viure, l'envelliment pot ser entès finalment com un afany ètic, i l'actitud i les iniciatives per fer-lo possible en societat, com un repte polític.

Pedro Olalla (Espanya) (Astúries) és escriptor, filòsof i hellenista associat al Centre d'Estudis Hellènics de la Universitat de Harvard. Des de fa més de trenta anys, manté una intensa relació amb Grècia, país en el qual es va iniciar en l'hellenisme i en el qual, el 1994, va fixar la seva residència. Ha publicat més de trenta obres originals en diversos idiomes i països, que exploren la història i la cultura gregues des d'una perspectiva marcadament personal. Els seus treballs més recents plantegen la tensió entre l'antiga cultura grega i la seva situació política i econòmica actual.

La nova vella llar Obra de teatre

La nova vella llar és una obra immersiva de Peca Stefan, un híbrid que fusiona el teatre, la novella i la instal·lació. Convida el públic a situar-se en el lloc de la Sra. D i la seva néta millennista Gina, al llarg del seu viatge fantàstic a través del temps i l'espai. Després d'uns quants anys de separació, les dues dones es retroben i es veuen desafiades per una situació en la qual, a l'estil d'*El màgic d'Oz* o *Alicia en terra de meravelles*, han de passar per diversos mons paral·lels. La Sra. D s'ha d'enfrontar amb diverses versions alternatives de la seva vida com a dona gran a Romania, Alemanya, Espanya i Europa en un futur llunyà. Mentrestant, la Gina ha d'ajudar la seva àvia a resoldre aquests conflictes mentre s'enfronta amb les seves pròpies pors i prejudicis sobre l'envelliment.

Mentre segueix el viatge de la Sra. D, el públic es topa amb els diversos reptes i implicacions del que significa envellir a l'Europa actual i la relació entre el que és personal i el que és polític. De la mà de la Sra. D, el públic percep les desigualtats i vulnerabilitats que acompanyen l'envelliment i es veu obligat a qüestionar els prejudicis, les contradiccions i els estereotips relacionats amb el «votant vell» i explorar les possibilitats i limitacions de la participació política. Al llarg del viatge sorgeixen diverses preguntes recurrents. Com es valora la gent gran en les democràcies contemporànies? Com seria el millor món possible per a la Gina i la Sra. D?

La nova vella llar és una invitació i un exercici d'empatia. En veure el futur del canvi demogràfic a Europa i ajudar la Sra. D a prendre les seves decisions, l'obra ens convida a considerar les nostres pròpies decisions de cara a les futures (i envellides) versions de nosaltres mateixos.

Peca Stefan (Romania) és un dels joves dramaturgs europeus més innovadors. Ha estat resident de la Royal Court International Residency (2005) i el seu treball s'ha presentat en diversos països europeus, el Brasil i els Estats Units, a partir d'una trencadora metodologia basada en la investigació i la participació del públic.

UNA POLÍTICA GRISA O PLATEJADA A LES DEMOCRÀCIES QUE ENVELLEIXEN A EUROPA? SIS ASSAJOS SOBRE L'ENVELLIMENT DE LA POBLACIÓ, LA PARTICIPACIÓ POLÍTICA I LES PREFERÈNCIES POLÍTIQUES A L'EUROPA CONTEMPORÀNIA PER ACHIM GOERRES

29

Aquest informe és una col·lecció de sis assajos sobre l'envelliment de la població, la participació política i les preferències polítiques a Europa. La intenció n'és nodrir el debat públic i donar una base més sòlida per a la comprensió de la relació entre política i envelliment a Europa. Cada assaig està escrit per tal que pugui ser entès i utilitzat com a punt de partida per al debat de manera independent.

El debat públic sobre l'envelliment i la política de les democràcies europees es ressent a causa de la persistència de mites i malentesos. És per això que cada assaig està concebut per desmitificar i il·luminar qüestions diverses des del punt de vista privilegiat que ofereix la ciència social empírica. El gris i el platejat són els dos colors que s'utilitzen en màrqueting per connotar de manera negativa o positiva les idees sobre l'envelliment. Aquests sis assajos mostren que cal ampliar i matisar la perspectiva: cal evitar centrar-la només en la gent gran i deixar de retratar la gent gran com un grup de persones amb un comportament polític homogeni. D'aquesta manera, la política de l'envelliment deixa de ser o «platejada» o «grisa»: pot ser una, l'altra, les dues o cap d'elles, en funció de l'aspecte que considerem en cada cas.

El primer assaig sosté que l'envelliment de la població no és un fenomen nou a Europa: el que és nou és que en parlem. El segon assaig mostra que la participació política de la gent gran és un fenomen multidimensional, que només es pot entendre en el context canviant de la participació política, que varia molt a través d'Europa. El tercer assaig proposa la idea que, a mesura que envellim, no ens tornem més conservadors. Les diferències d'edat en les preferències polítiques es deuen exclusivament a les maneres en què les generacions polítiques creixen en llocs diferents. El quart assaig explica que les desigualtats socials entre la gent gran mateixa impedeixen la formació d'un bloc políticament uniforme. Al cinquè assaig defenso que mai no hi haurà un conflicte polític basat en l'edat entre els joves i els vells. I finalment, al sisè assaig concloc que en les democràcies que estan envellint els polítics s'adrecen a un electorat que no existeix: un grup de gent gran que comparteix interessos comuns.

El desenvolupament d'aquest informe s'ha beneficiat immensament de les aportacions dels altres companys i participants en les trobades que s'han celebrat al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona el 2016 i el 2017: Susana Arias, Maja Daniels, Carlos Delclós, Ingrid Guardiola, Pedro Olalla i Stefan Peca («Peca»). També hi han fet interessants aportacions Maxim Tucker, Leonie van Tongeren i Jordi Vaquer, de l'Open Society Initiative for Europe. També vull agrair a Anne-Kathrin Fischer, Hayfat Hamidou i, en particular, Carlos Delclós la seva inestimable contribució per millorar aquest text. Les fantàstiques infografies són en la major part resultat del treball d'Oscar Marín Miró, d'Outliers.

Per a mi, com a científic polític, ha estat un gran privilegi treballar juntament amb els altres col·legues de Romania, Espanya i Suècia, procedents de disciplines totalment diferents, i rebre en aquest projecte les aportacions d'altres persones dels Països Baixos, el Regne Unit i els Estats Units. Aquesta experiència de diàleg i intercanvi lliure i internacional no podria tenir un major contrast en les experiències de col·legues que fan ciència política en altres indrets, com ara l'Hongria contemporània, on la llibertat acadèmica està actualment amenaçada pel govern.

Sembla particularment valuós publicar els resultats d'un exercici tan lliure i internacional en el 72è aniversari del final de la Segona Guerra Mundial a Europa.

Duisburg i Barcelona, 8 de maig de 2017

Professor Achim Goerres, PhD

L'ENVELLIMENT DE LA POBLACIÓ NO ÉS UN FENOMEN NOU A EUROPA. LA NOVELTAT ÉS QUE EN PARLEM.

En les eleccions al Parlament alemany del 2013, per primera vegada en la història d'Alemanya, la majoria dels votants que van acudir a les urnes tenien cinquanta anys o més. Si la gent gran forma un bloc uniforme de votants amb interessos similars, llavors Alemanya té una majoria grisa. Dit d'una altra manera, a la majoria dels votants reals (en contraposició amb els electors censats) els queden menys de vint anys per jubilar-se. En un intent molt provocador de pressionar políticament el govern perquè reformés el sistema de pensions públiques del país, l'FMI va començar a referir-se a aquest suposat moment crític com «el darrer tren de la reforma de les pensions».

En les democràcies, les majories són importants. Poden decidir com s'adjudiquen els recursos públics. Per tant, el fet que ens trobem en una etapa del procés d'envelliment de la població en què es pot interpretar que la «gent gran» s'acosta o ha assolit una proporció decisiva sembla cabdal. Tanmateix, hi ha dues coses importants aquí. Primer, malgrat el volum de població de gent gran, els seus interessos polítics són molt diversos. Així doncs, la importància política que s'atorga a aquesta etapa de desenvolupament de la població que s'acosta a la majoria està sobrevalorada. Segon, el debat sobre l'envelliment de la població sovint sembla indicar que es tracta d'un fenomen nou, però no és el cas. En general, Europa ha estat envellint durant bona part del darrer segle i més enllà.

La taula 1 mostra l'èxit més gran aconseguit per Europa en el segle xx. Recull l'esperança de vida en néixer en tots els països europeus dels quals es disposa de dades. L'indicador que utilitzem és l'esperança de vida en néixer, és a dir, la durada de vida mitjana d'un nen nascut en aquell país en aquell any. La xifra es va començar a calcular el 1913, just abans de la Primera Guerra Mundial. Les diferències són considerables. Un nen nascut a Espanya aquell any tenia una esperança de vida de 42,6 anys, mentre que un de nascut a Suècia podia arribar a viure 58,7 anys. És una diferència entre països de 16 anys. Amb el temps, s'observa una tendència general a l'alça. Hi ha caigudes notables durant la Primera Guerra Mundial i la pandèmia de grip, durant la Segona Guerra Mundial i al voltant del 1989. Fins i tot al final de la sèrie temporal, el 2015, l'esperança mínima era de 74,6 anys a Lituània i la màxima de 83 anys a Espanya i Suïssa. La diferència entre el país que té l'esperança de vida més alta i el que té la més baixa s'ha reduït a 8,4 anys.

Aquests patrons indiquen diverses coses. L'augment de la longevitat es va produir de manera força contínua al llarg del segle xx. És una dada que val la pena recordar. Més bones prestacions mèdiques, coneixements generalitzats sobre higiene i altres mesures de prevenció i estils de vida més saludables van incrementar de manera espectacular el nombre d'anys que les persones poden viure a Europa. A més, mentre que el país de naixement era molt important al principi del segle xx (Suècia resultava molt més atractiva en aquest sentit), va passar a ser força menys important a començaments del segle xxi. La qüestió sobre on envelleixen millor les persones és molt menys rellevant a Europa ara que fa cent anys. Cal destacar que, com més s'ha parlat de l'envelliment de la població, menys determinant ha estat on hagi nascut una persona a Europa.

Malgrat tot, el fet que el patró sigui tan clar en aquest subgrup de països no ha d'impedir-nos veure que l'augment de l'esperança de vida és absolutament uniforme entre països. Hi ha dos països en particular que val la pena examinar: Alemanya i Rússia. Alemanya és interessant pel fet que l'esperança de vida era bastant similar al començament de la divisió del país. El 1958, l'esperança de vida en néixer era de 68,9 anys a l'Est i de 69,4 anys a l'Oest. El 1988, l'esperança de vida havia arribat als 75,9 anys a l'Oest i a només 73,1 anys a l'Est. Per tant, les diferències en el conjunt de les institucions i el desenvolupament econòmic degudes a sistemes polítics i econòmics radicalment diferents van influir en la durada de vida, superior a l'Alemanya Oc-

cidental. Després de la unificació, les dues esperances de vida regionals van convergir: l'Est va pujar fins als 79,6 anys i l'Oest fins als 80,2 a la fi dels anys noranta. Això indica que les institucions influeixen sens dubte en el procés d'envelliment de la població.

D'altra banda, Rússia és una excepció destacada en la tendència a l'alça de l'esperança de vida a llarg termini. El 1968, l'esperança de vida del país era de 69,3 anys. El 2008, s'havia reduït fins als 67,9 anys. Així doncs, mentre que gairebé tots els països van experimentar un augment de l'esperança de vida en el darrer quart del segle XXI, la de Rússia no només es va estancar, sinó que sorprenentment va baixar.

A més dels períodes en què s'atura la tendència ascendent generalitzada, l'augment de l'esperança de vida és modulada pel nivell d'educació en cada país. Per exemple, a Suïssa, durant els anys noranta, a partir dels 30 anys la diferència entre l'esperança de vida dels homes amb estudis universitaris i la dels que tenien només estudis obligatoris era de 7,1 anys (Spoerri *et al.*, 2006). Més endavant, analitzarem aquestes desigualtats socials i el seu impacte sobre l'envelliment amb més detall.

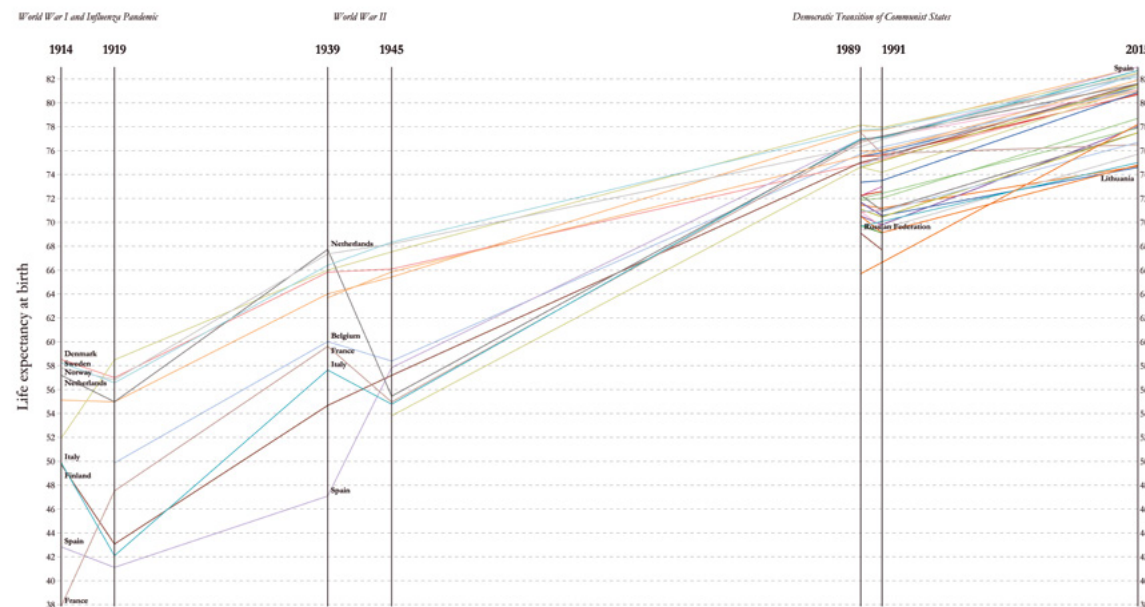

Figura 1: Esperança de vida als 0 anys entre el 1914 i el 2015, tots els països europeus.

Font: Base de dades del Gender and Generations Programme, 2017 per a les dades fins a l'any 2005, Eurostat del 2006 al 2015.

Aleshores, per què ara ens preocupa la política de les societats en procés d'envelliment? Més amunt ja he indicat un dels motius. Moltes democràcies europees s'acosten a una estructura de població de votants reals que pot denominar-se de «majories grises». Sembla raonable debatre si aquestes majories grises són importants. A més, el debat sobre les possibles gerontocràcies polítiques està estretament lligat al destí de l'estat del benestar modern.

L'estat del benestar modern té els seus orígens a la fi del segle XIX, en països com Alemanya. Però la seva cobertura i la magnitud dels seus serveis i pagaments van adquirir prominència després del 1945. Un efecte important de l'estat de benestar modern és que el benestar mate-

rial de les persones i la cobertura davant dels riscos del cicle de vida i la salut ja no estan lligats a la família. En lloc d'això, l'estat del benestar modern permet que les persones estiguin assegurades contra els riscos a través dels seus diversos programes. Per exemple, quan les persones es queden sense feina, poden rebre diners de l'estat. Quan són grans i estan dèbils, poden acudir als sistemes de pensions públiques i el sistema de salut pública. Per tant, els nens ja no són «necessaris» com a mecanisme d'assegurança.

Aquest desenvolupament institucional implica que el finançament de l'estat del benestar està supeditat al nombre de persones que es beneficien dels seus programes. Amb un nombre creixent de pensionistes i la majoria de sistemes de pensions públiques basats en una variació de la lògica del repartiment, la previsió de pagaments de l'estat del benestar és el que fa que el nombre de persones grans sigui rellevant. Així doncs, el problema no és que les persones grans resultin més costoses per a l'estat del benestar. El problema és que ara n'hi ha més. Les estructures d'estats del benestar més generoses no es poden finançar davant d'un nombre creixent de beneficiaris.

Com a exercici de reflexió, imagineu una societat envellida en un país sense estat del benestar. En un sistema així (la Xina o l'Índia actuals, per exemple), l'augment de l'esperança de vida no és un problema de l'estat del benestar. Pot ser un problema social, però queda clar que no és directament un problema de l'estat i les seves funcions modernes, com ho seria en els estats del benestar actuals.

Finalment, els mitjans sens dubte intensifiquen els debats sobre les «tendències gerontocràtiques» de l'Europa contemporània. L'envelliment de la població impulsa els periodistes i altres persones a recórrer a una àmplia varietat de termes molt útils per parlar de les implicacions d'una creixent població de gent gran. Alguns d'aquests termes inclouen metàfores com ara «l'onada grisa» o la noció parasitària de «vells garrepes». Però, com veurem, són només una caricatura d'una realitat molt més complexa.

REFERÈNCIES

Eurostat. 2017. *Life expectancy by age and sex [demo_mlexpec]* 2017 [cited 20 March 2017]. Available from http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_mlexpec&lang=en

Generations and Gender Programme. 2017. *Generations and Gender Contextual Database*. Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute (distributor) 2017 [cited 15 February 2017]. Available from www.ggp-i.org/contextual-database.html

International Monetary Fund. 2004. *World Economic Outlook: The Global Demographic Transition* (September 2004). Washington DC: IMF.

Spoerri, Adrian, Marcel Zwahlen, Matthias Egger, Felix Gutzwiller, Christoph Minder, and Matthias Bopp. 2006. "Educational inequalities in life expectancy in German speaking part of Switzerland 1990-1997: Swiss National Cohort." *Swiss medical weekly* 136 (9-10):145-8.

LA PARTICIPACIÓ POLÍTICA DE LA GENT GRAN ÉS UN FENOMEN MULTIDIMENSIONAL DINS D'UN CONTEXT DE CANVI DE LA PARTICIPACIÓ POLÍTICA QUE VARIA MOLT ARREU D'EUROPA.

Quan es van començar a instaurar les democràcies liberals, la participació en eleccions democràtiques era l'única acció política que exercien els ciutadans. Totes les altres formes de participació política eren extremadament infreqüents. Això ha canviat radicalment a Europa des dels anys setanta.

En la ciència política tradicional, la participació política és una acció individual destinada a influir en els resultats polítics. Aquests resultats que es pretenen canviar poden ser polítiques, institucions polítiques o la selecció de càrrecs polítics. Les accions estrictament expressives, com ara onejar una bandera, no s'inclouen dins d'aquesta definició. La definició comprèn una àmplia varietat d'accions polítiques diverses. Aquí en tractarem només quatre, que són algunes de les formes més habituals de participació política de baixa intensitat: votar, contactar amb un càrrec públic o polític, participar en una manifestació i signar una petició. Són formes de participació de baixa intensitat perquè requereixen uns nivells de competències cognitives i físiques relativament baixos. Les dues primeres se solen anomenar participació política institucionalitzada, ja que impliquen l'ús d'institucions oficials de democràcia representativa. Les altres dues sovint s'anomenen participació no institucionalitzada, ja que no requereixen formes oficials de participació.

La participació política està canviant arreu d'Europa de maneres diverses que difereixen també d'un país a un altre. En general, les persones cada vegada estan menys disposades a subscriure la totalitat dels manifestos polítics que presenten els partits polítics. En lloc d'això, s'interessen cada cop més per problemes polítics concrets, com ara la protecció del medi ambient. També hi ha menys voluntat d'adherir-se a un tipus de participació política específica a llarg termini. Això fa que les formes de participació política no institucionalitzades siguin cada vegada més populars. Les votacions i algunes formes de participació institucionalitzada, com la militància, estan en declivi. No passa en tots els països ni en tots els partits, però la tendència existeix. Als països europeus, els nivells de participació no institucionalitzada sembla que depenen de la durada de l'era democràtica al país. Com mostraré més avall, com més temps fa que es va produir la transició cap a la democràcia, més habituals són les formes de participació no institucionalitzades.

En aquest procés de canvi en la participació política, els patrons de la gent gran tendeixen a reflectir les normes de quan eren adults joves. La nostra manera de participar en política gira al voltant dels patrons que observem actualment i que vam aprendre per primera vegada quan érem adults joves més impressionables. És un fenomen de cohort típic, en el qual la gent gran és diferent perquè pertany a un grup d'edat concret que va compartir experiències socials i polítiques quan eren joves. Tanmateix, no és una relació determinista. Sens dubte hi ha gent gran molt activa en les formes de participació no institucionalitzades. Però, en general, la gent gran d'avui dia utilitza menys aquestes formes perquè no eren tan habituals a la seva època. Malgrat tot, aquesta diferència en la participació entre persones grans i joves s'està reduint. L'any 1981, l'índex de participació no institucionalitzada d'homes grans a l'Europa Occidental amb prou feines representava el 46% del dels homes menors de trenta anys. El 2000, aquesta proporció havia pujat al 84%. Entre les dones, l'índex va passar del 24% al 52% durant el mateix període (Goerres, 2009: 129). Com mostraré més endavant, fins i tot hi ha alguns països europeus, com ara Suïssa o Suècia, on la diferència s'ha invertit i ara la gent gran és més propensa que els joves a utilitzar formes de participació no institucionalitzada.

El fet que el procés general de participació estigui canviant no només és destacable com a tal, sinó que porta implícit un missatge sobre les desigualtats socials. Les formes de participació política d'alta freqüència, com les votacions, són menys desiguals que les formes de participació de baixa freqüència en termes del perfil social dels que hi recorren. A més a més, les formes de participació no institucionalitzades també són formes de participació política d'educa-

ció superior. Així doncs, encara que aquestes formes estiguin cada vegada més esteses, són clarament més desfavorables a les persones amb un nivell d'estudis inferior que les votacions. Per tant, si la gent gran és més propensa a utilitzar formes de participació institucionalitzades com les votacions, la representació social de la gent gran està menys esbiaixada que la de la gent més jove, que té més predisposició a emprar formes de participació més partidistes. Els efectes d'aquestes diferències en la predisposició a la representació no s'han explorat gaire.

Examinem amb més detall les diferències d'edat en la participació política. Comencem per identificar quatre grups: (1) els que són inactius políticament (no actius), que vol dir que no participen en cap forma d'activitat política; (2) els que voten i no fan res més (només votants); (3) els que només utilitzen formes de participació no institucionalitzades (només participants no institucionalitzats), i (4) els que voten i realitzen com a mínim una altra activitat, sigui la que sigui (votants i més). Utilitzem quatre accions polítiques diferents que també formaran la base de l'anàlisi més detallada que vindrà després: votar, contactar amb un càrrec públic o polític, participar en una manifestació i signar una petició.

	No actius	Només votants	Només participants no institucionalitzats	Votants i més	Total
Gent gran (+ 60 anys)	13	57	2	28	100
De mitjana edat (30-59 anys)	17	42	6	36	100
Joves (18-29 anys)	28	36	9	27	100
Tots els grups d'edat	17	46	5	32	100

Taula 1: Tipus de participació política per grups d'edat a Europa.

La taula 1 mostra els quatre grups d'activitat en 27 països europeus ponderats pel volum de població. Si només voleu saber les quatre xifres corresponents a la participació política dels europeus de més edat a les democràcies lliures d'Europa, els podeu trobar a la primera fila. El 13% de la gent gran a Europa no té activitat política de cap mena. Encara que pugui semblar molt, és molt poc si ho comparem amb el 28% de joves inactius o el 17% de gent de mitjana edat que és inactiva políticament a Europa. En canvi, només una petita fracció (2%) de la gent gran es decanta per l'ús exclusiu de formes de participació no institucionalitzades. Entre els joves, el 9% només utilitza formes de participació no institucionalitzades. Si sumem això al 28% de joves totalment inactius, el resultat és que gairebé dues cinquenes parts dels joves europeus no participen en el procés electoral.

Paral·lelament, la majoria de gent gran (57%) només participa en política votant, un percentatge considerablement més alt que el 42% de la gent de mitjana edat o el 36% dels joves que hi participen d'aquesta manera. Malgrat tot, és interessant que el 28% de la gent gran utilitzi el vot i com a mínim una altra forma de participació política, una xifra molt similar a la del grup dels joves (27%), però bastant inferior a la del grup de mitjana edat (36%). Per tant, es pot dir que la gent gran està més consolidada dins del procés electoral que la resta de grups d'edat, però que la gent de mitjana edat està més present entre els que voten i fan alguna cosa més. Els joves són clarament el grup d'edat menys actiu dels tres.

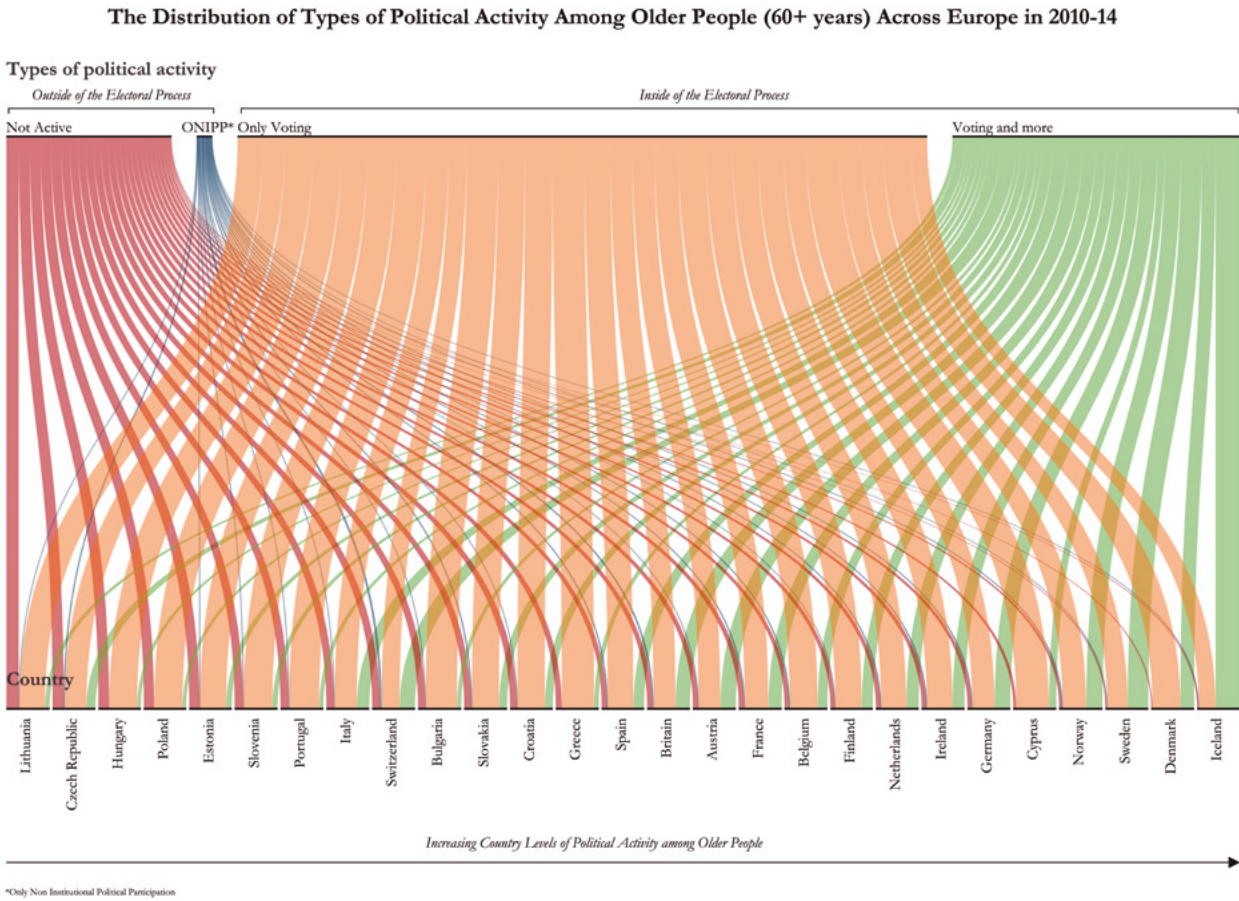

Figura 1: Distribució de tipus d'activitat política a Europa.

La figura 1 mostra la distribució d'aquests quatre tipus d'activitat política en 27 països europeus. On menys activa és la gent gran és a Lituània i on més, a Islàndia. En termes de participació política, els qui participen exclusivament a través del vot són el grup dominant en la majoria dels països europeus, mentre que els que només són actius fora del marc de la política electoral són una petita minoria.

Participació política institucionalitzada per països

Ara ens fixarem en algunes comparacions entre països. Aquesta anàlisi estadística es basa en tots els països europeus que van participar en l’Enquesta Social Europea entre el 2010 i el 2014 i són considerades democràcies lliures, un total de 27 països. En el cas d’alguns països, tenim dades de tres enquestes diferents, i en d’altres, només d’una.

La participació en votacions de la gent gran (+60) segons els enquestats representava un mínim del 70% a Lituània i un màxim del 96% a Dinamarca, amb una mitjana del 84% (vegeu la taula 2). Per tant, si bé la gent gran presenta uns índexs més elevats de participació en votacions arreu d’Europa, hi ha diferències notables entre la gent gran dels diferents països.

Si observem la ràtio de participació en votacions de la gent gran i participació en votacions dels joves (edat 18-29), veurem que la ràtio és gairebé la mateixa de l’1,0 a Itàlia i Bèlgica. Això vol dir que en aquests dos països els índexs de votació dels dos grups d’edat són els mateixos. Té la seva lògica, si tenim en compte que en els dos països votar és obligatori, amb escassa aplicació (Itàlia) o aplicació més estricta (Bèlgica). Tanmateix, en tots els països, la ràtio està per sobre d’1 amb una mitjana d’1,38 i un màxim de 2,07 a Lituània. Això significa que la gent gran a Lituània és 2,07 vegades més propensa a votar que els joves.

En general, a Europa, la gent gran acostuma a votar més que els joves. Les raons són prou conegudes. Primer, com que els votants han tingut més oportunitats de votar, s’han acostumat a fer-ho. El no-votant ocasional té tendència a convertir-se en un votant regular. És un efecte de l’edat que és probable que es perllongui durant un cert temps. A més a més, en molts països la gent gran pertany a cohorts que van ser socialitzades amb un sentit del deure de votar més fort en comparació amb cohorts més recents. És una tendència històrica que es pot invertir. Podria ser que, en el futur, els membres de les cohorts amb més edat tinguin menys probabilitats de votar que les cohorts més joves.

Nom del país	Codi del país	General	Nivell entre la gent gran (+60)	Nivell entre la gent de mitjana edat (30-59 anys)	Nivell entre els joves (18-29 anys)	Ràtio entre la gent gran i els joves
Lituània	LT	59	70	60	34	2.07
Gran Bretanya	GB	71	85	70	44	1.92
Croàcia	HR	75	83	81	43	1.91
Irlanda	IE	74	88	77	48	1.83
França	FR	73	86	71	48	1.78
Suïssa	CH	66	77	65	46	1.68
Àustria	AT	77	87	77	59	1.47
Xipre	CY	83	92	84	63	1.47
República Txeca	CZ	63	71	63	49	1.44
Eslovàquia	SI	71	79	72	55	1.44
Portugal	PT	72	80	70	58	1.39
Islàndia	IS	89	95	91	71	1.34
Bulgària	BG	77	82	76	62	1.34
Slovàquia	SK	75	81	76	61	1.33
Estònia	EE	70	74	72	56	1.32
Finlàndia	FI	83	88	82	69	1.28
Països Baixos	NL	83	88	83	69	1.27
Grècia	GR	81	86	82	69	1.24
Polònia	PL	70	75	71	61	1.22
Noruega	NO	88	92	89	76	1.22
Espanya	ES	80	85	80	70	1.22
Hongria	HU	73	74	77	61	1.21
Alemanya	DE	83	88	83	73	1.20
Dinamarca	DK	93	96	94	81	1.19
Suècia	SE	92	95	93	84	1.13
Itàlia	IT	82	80	84	77	1.04
Bèlgica	BE	89	88	90	90	0.97
Mitjana		78	84	78	62	1.41
Mínim		59	70	60	34	0.97
Màxim		93	96	94	90	2.07

Taula 2: Participació en votacions per grup d’edat.

A la figura 2, hi podem veure que la relació entre la ràtio de nivells de participació en votacions està estretament relacionada amb el nivell general de participació en votacions enregistrat. Com més comú és participar en votacions en un país, més petita és la diferència. En part es deu a un efecte mecànic. Si gairebé tothom realitza una activitat, els grups grans en aquest país no poden discrepar gaire en els seus nivells d'activitat. Dit d'una altra manera, si el diferencial de votacions en la participació entre gent gran i gent jove es percep com un problema, augmentar la participació general tendirà a reduir la distància.

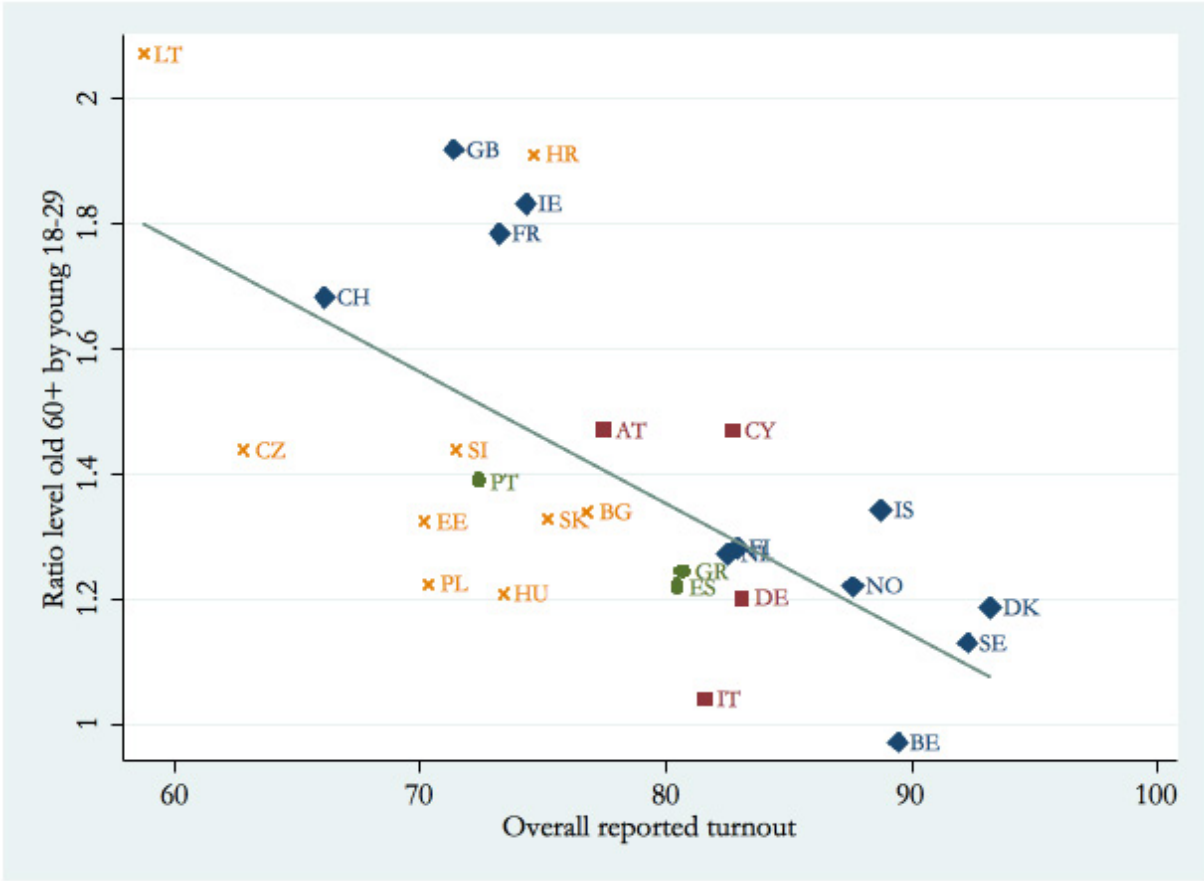

Figura 2: Gràfic de dispersió del nivell general de votacions enregistrat i ràtio dels nivells de gent gran i gent jove.
Diamants=democràcies d'abans del 1945, rectangles=democràcies de després del 1945 i abans del 1961, cercles=democràcies des dels anys setanta, creus= democràcies des del 1989.

La figura 2 també mostra la cronologia de la democratització en cadascun dels països. Els països que es van democratitzar després del 1989 acostumen a tenir uns nivells més baixos de participació electoral i una distorsió més gran de les votacions a favor de la gent gran. En altres paraules, les democràcies més recents es caracteritzen per un procés de votació en el qual la gent gran té un paper desproporcionadament més actiu en comparació amb la gent jove. Analitzem ara el segon tipus de participació política institucionalitzada (taula 3, amb resultats més detallats a l'apèndix). La iniciativa de contactar amb un càrrec públic o un polític depèn molt dels països. S'utilitza molt poc a Bulgària (5%) i molt a Islàndia (28%), amb una mitjana global del 14%. Entre la gent gran, els croates són els que menys utilitzen aquesta via (4%) en comparació amb els islandesos (26%).

Si observem la ràtio entre el nivell de participació de la gent gran dividit pel de la gent jove, veiem diferències molt més grans entre països que en el cas de la participació en votacions. Sis països presenten un patró en el qual la gent gran és menys propensa a utilitzar aquesta via de participació. Croàcia, per exemple, té una ràtio de només 0,54, la qual cosa vol dir que els croates grans són un 46% menys propensos a utilitzar aquesta forma d'acció política que els croates joves. A Bèlgica, no hi ha cap diferència. En canvi, la gent gran tenia més probabilitats d'utilitzar aquesta via en 22 països. El màxim és a Lituània, on la gent gran és 2,78 vegades més propensa a contactar amb càrrecs públics que els joves.

	General	Nivell entre la gent gran (+60)	Nivell entre la gent de mitjana edat (30-59 anys)	Nivell entre els joves (18-29 anys)	Ràtio entre la gent gran i els joves
Mitjana	14	13	17	9	1.51
Mínim	5	4 (Croàcia)	5	3	0.54 (Croàcia)
Màxim	28	26 (Islàndia)	31	19	2.78 (Lituània)

Taula 3: Contactar amb un càrrec públic o polític per grup d'edat. Per a més detalls, vegeu l'apèndix.

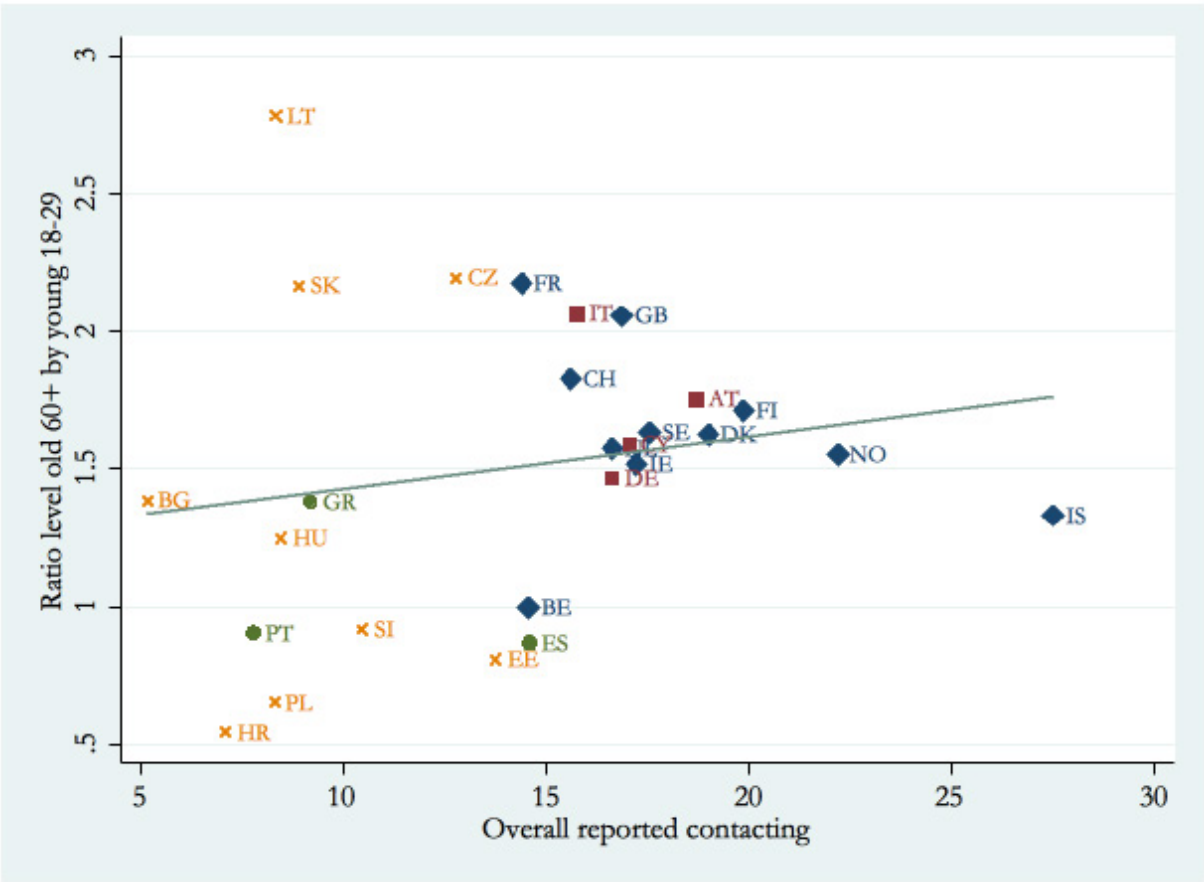

Figura 3: Gràfic de dispersió del nivell general de contacte amb un càrrec públic o un polític i ràtio d'edat.
Diamants=democràcies d'abans del 1945, rectangles=democràcies de després del 1945 i abans del 1961, cercles=democràcies des dels anys setanta, creus= democràcies des del 1989.

La figura 3 mostra que gairebé no hi ha relació entre el nivell general de contacte amb càrrecs públics i polítics i la ràtio entre gent gran i gent jove. La línia ajustada és gairebé plana. Malgrat tot, podem veure que les democràcies més antigues (és a dir, les que han existit des d'abans de la Segona Guerra Mundial o poc després) s'agrupen a la part dreta del gràfic. Això significa que tenen uns nivells de contacte amb càrrecs públics més elevats i són menys heterogenis en termes de la ràtio entre persones grans i joves que utilitzen aquesta forma de participació. Als països democratitzats més recentment, el nivell de contacte tendeix a ser inferior i la distorsió d'ús varia notablement.

Participació no institucionalitzada

La signatura d'una petició és la forma de participació política més habitual tret dels canals formals (taula 4). Aquí, la gamma de mitjanes de països és molt àmplia. El 46% dels islandesos d'edat avançada afirmen que han signat una petició en els darrers 12 mesos, en comparació amb només el 3% dels hongaresos o els grecs. La ràtio s'inclina per terme mitjà per sota d'1, amb una mitjana de 0,69, un mínim de 0,29 a Portugal i un màxim d'1,03 a Suïssa. Dels 27 països de la nostra mostra, 25 tenen una ràtio per sota d'1, és a dir, que la gent gran a Europa té menys tendència a utilitzar aquesta forma de participació política.

	General	Nivell entre la gent gran (+60)	Nivell entre la gent de mitjana edat (30-59 anys)	Nivell entre els joves (18-29 anys)	Ràtio entre la gent gran i els joves
Mitjana	23	17	25	24	0.67
Mínim	4	3 (Hongria, Grècia)	4	3	0.29 (Portugal)
Màxim	57	46 (Islàndia)	63	56	1.03 (Suïssa)

Taula 4: Signar una petició per grups d'edat. Per veure els resultats en detall, vegeu l'apèndix.

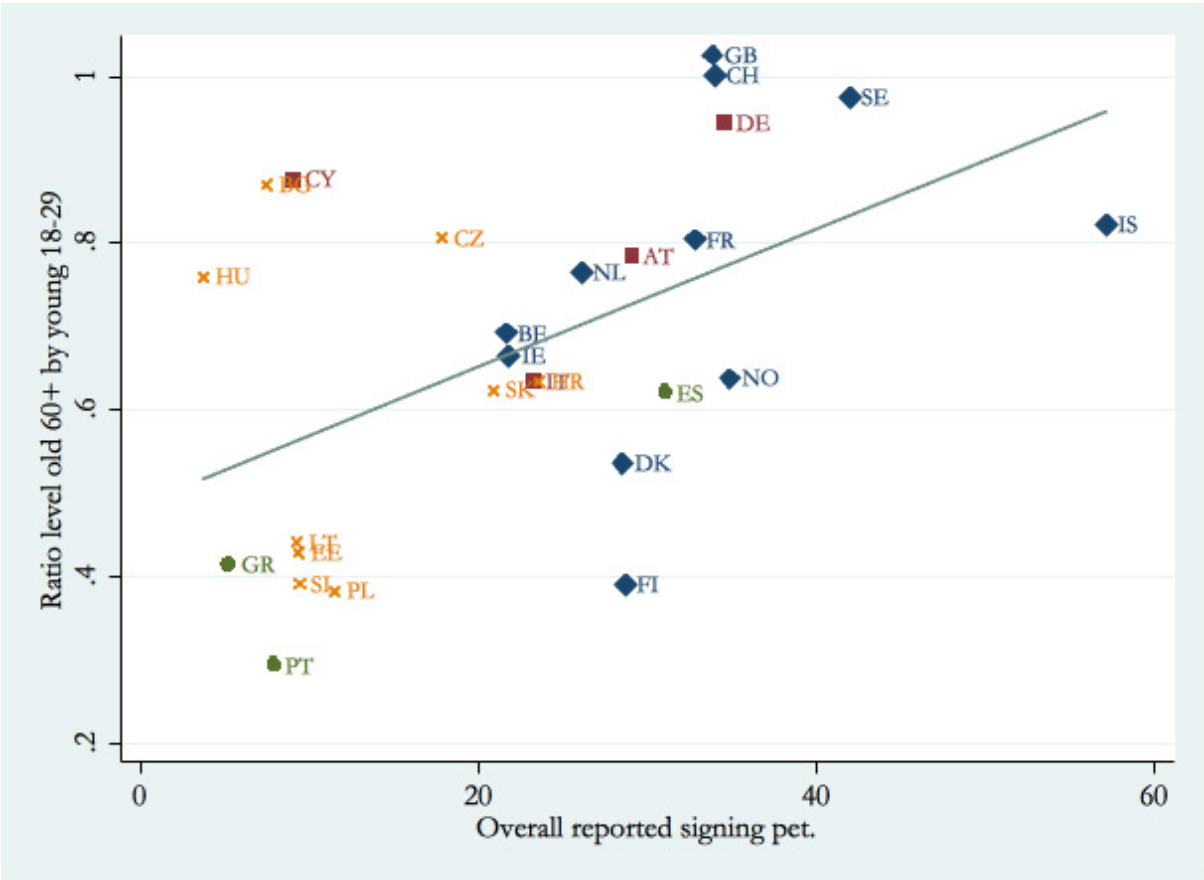

Figura 4: Gràfic de dispersió del nivell general de signatura d'una petició i ràtio d'edat. Diamants=democràcies d'abans del 1945, rectangles=democràcies de després del 1945 i abans del 1961, cercles=democràcies des dels anys setanta, creus= democràcies des del 1989.

A la figura 4 veiem que, a diferència de la votació, hi ha una clara relació positiva entre el nivell general d'aquesta forma de participació política i la ràtio. Això vol dir que com més comú és signar una petició en un país, menys diferència hi ha entre si la gent jove o gran participa d'aquesta manera. A la part inferior esquerra de la figura, podem veure un grup de sis països (Estònia, Grècia, Lituània, Polònia, Portugal i Eslovènia) que es caracteritzen tots per uns baixos nivells d'aquesta forma de participació i una ràtio baixa de participació de la gent gran comparada amb la gent jove. Aquí, és predominantment la gent jove la que signa peticions i la gent gran no ho fa en absolut.

Manifestar-se pels carrers és una altra forma de participació no institucionalitzada que s'utilitza molt menys i és més exigent en termes de temps i energia que simplement signar una petició. En estudis anteriors dels anys setanta, manifestar-se es considerava una cosa de joves. Ara aquesta conclusió s'ha revisat parcialment. Les manifestacions al carrer són molt més habituals en països com Espanya o Islàndia, especialment si ho comparem amb llocs com Finlàndia o els Països Baixos. Això es reflecteix també entre la gent gran, amb l'índex de participació més elevat entre la gent gran islandesa (16%). Mentrestant, als Països Baixos, Finlàndia o Eslovènia, només l'1% de la gent gran va participar en manifestacions. En la majoria de països (26 dels 27 de la nostra mostra), manifestar-se als carrers és predominantment cosa de gent jove i no de gent gran. A Islàndia, la gent gran acudeix a les manifestacions del carrer tant com la gent jove amb una ràtio exactament igual. Malgrat tot, la diferència entre gent jove i gent gran varia considerablement.

	General	Nivell entre la gent gran (+60)	Nivell entre la gent de mitjana edat (30-59 anys)	Nivell entre els joves (18-29 anys)	Ràtio entre la gent gran i els joves
Mitjana	7	5	8	9	0.53
Mínim	2	1 (Finlàndia, Països Baixos, Eslovènia)	2	3	0.16 (Finlàndia)
Màxim	22	16 (Islàndia)	25	28	1.00 (Islàndia)

Taula 5: Participar en una manifestació per grups d'edat.

La figura 5 presenta el nivell general de manifestacions en un país i la ràtio de participació de gent gran en comparació amb gent jove. Hi ha una associació positiva entre les dues, però no gaire forta. Com més comú és manifestar-se, menor és la diferència entre la gent gran i la gent jove. Com menys popular és aquesta forma de participació, més habitual és que la duguin a terme els joves. Aquí no hi ha cap relació perceptible entre la cronologia de la democràcia: a tot arreu es poden trobar països de tots els grups. Dos països són especialment interessants: Islàndia i Espanya. Ambdós mostren un nivell de participació en manifestacions molt elevat (18 i 22%). Però, a Islàndia, la gent gran i la gent jove presenten el mateix nivell de participació, i per tant la bretxa generacional no existeix. En canvi, Espanya mostra una bretxa generacional considerable, amb una ràtio de 0,8. La gent gran a Espanya és un 52% menys propensa a manifestar-se que els joves.

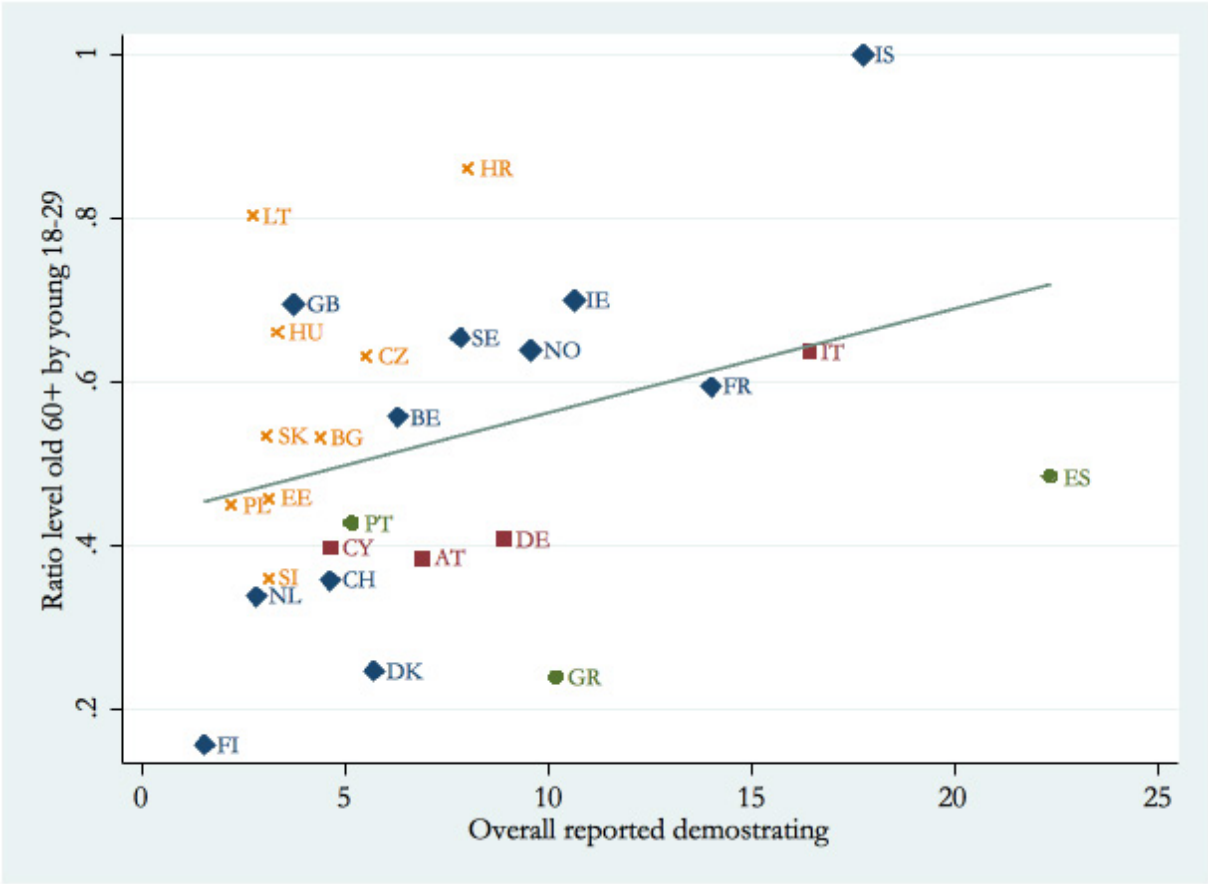

Figura 5: Gràfic de dispersió del nivell general de participació en manifestacions i ràtio d'edat. Diamants=democràcies d'abans del 1945, rectangles=democràcies de després del 1945 i abans del 1961, cercles=democràcies des dels anys setanta, creus= democràcies des del 1989.

La figura 6 recull les nostres troballes. Hi podem veure en un únic gràfic les ràtios de mitjana d'edat pel que fa a la participació institucionalitzada i no institucionalitzada. Si les dues línies convergeixen, vol dir que un país hipotètic no presentaria cap diferència en els nivells de participació entre la gent gran i la gent jove en cap de les dues dimensions. Islàndia s'acosta a aquest punt. En la participació institucionalitzada, els islandesos més grans són una mica més actius que els més joves. Després d'Islàndia, Suècia s'acosta a aquesta paritat bidimensional. En el cas de la participació no institucionalitzada, passa el contrari. Hi ha quatre països en els quals la participació institucionalitzada és gairebé la mateixa entre els diferents grups d'edat, però també hi ha diferències notables en la participació no institucionalitzada en favor de la gent jove. Són Bèlgica, Estònia, Finlàndia i Espanya. La Gran Bretanya presenta un patró de diferències relativament petites en la participació no institucionalitzada, però molt grans en la participació institucionalitzada. Els britànics més grans no són gaire lluny dels més joves en participació no institucionalitzada. En canvi, són molt més actius en formes de participació institucionalitzades. Lituània és el país més desigual en ambdues mesures. La gent gran a Lituània és molt més activa que la gent jove en formes de participació institucionalitzada i molt més inactiva en participació no institucionalitzada.

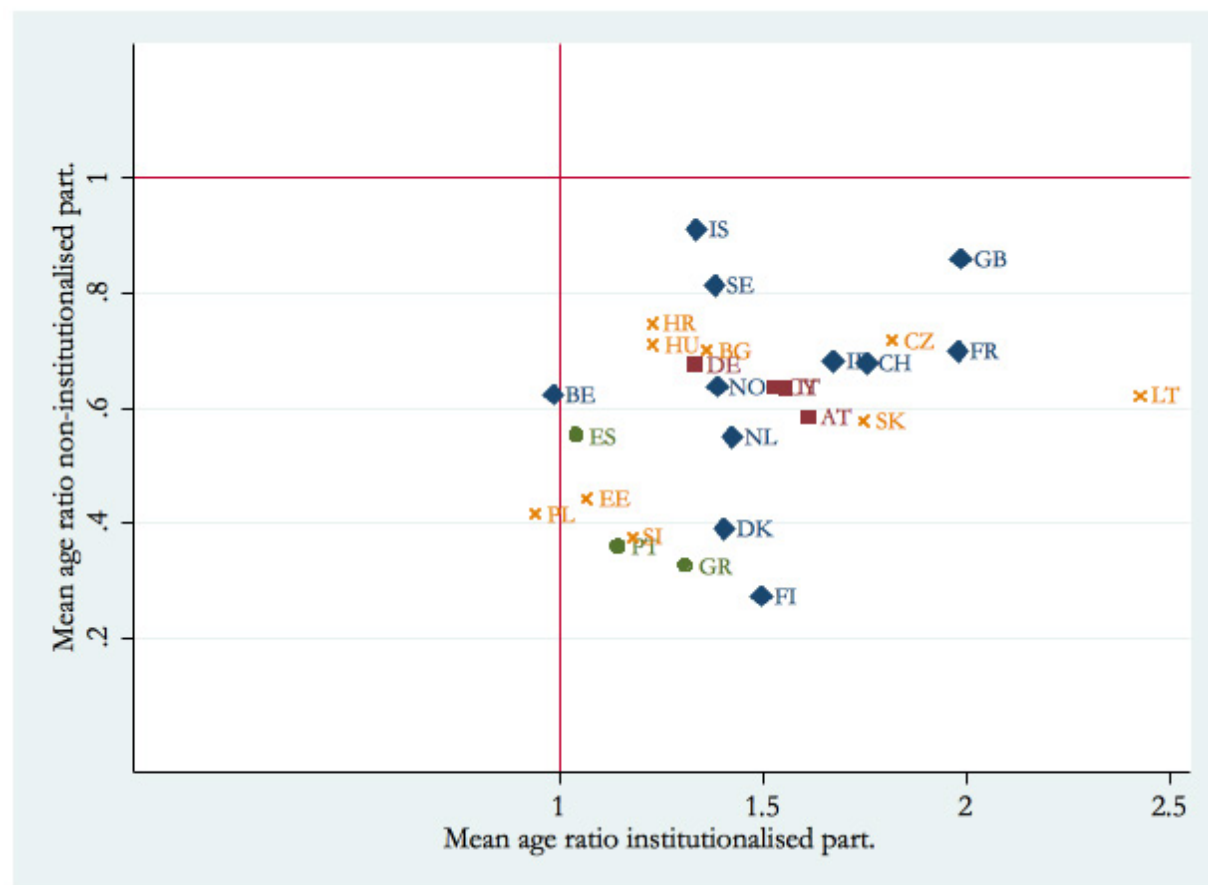

Figura 5: Gràfic de dispersió de les ràtios de mitjana d'edat per a les formes de participació institucionalitzades i no institucionalitzades.

Diamants=democràcies d'abans del 1945, rectangles=democràcies de després del 1945 i abans del 1961, cercles=democràcies des dels anys setanta, creus= democràcies des del 1989.

Per resumir els resultats d'aquest estudi, s'ha de considerar la participació política de la gent gran dins de la perspectiva més àmplia de la participació política massiva, ja que la participació política és un fenomen multidimensional. En primer lloc, la participació institucionalitzada a través de rutines formalitzades de les democràcies representatives és més utilitzada per la gent gran que per la gent jove en moltes democràcies, si bé no en totes. Entre les excepcions destaquen Bèlgica, Polònia i Espanya. Les formes de participació no institucionalitzades es caracteritzen per un compromís poc definit al marge dels canals formals de les democràcies representatives. Són les preferides per la gent més jove, però en alguns països com Islàndia la diferència és pràcticament insignificant. En totes les modalitats de participació, hi ha moltes diferències entre els països. De vegades, hi ha una relació entre els nivells de participació en un país i la magnitud de la bretxa generacional. Per exemple, als països amb una participació més alta, la bretxa generacional en favor de la gent gran és més dèbil. Aquest patró sovint està estratificat per l'antiguitat de la democràcia d'un país. Els països amb democràcies més joves solen presentar nivells generals de participació més baixos. La raó per la qual la gent gran és menys propensa a utilitzar formes no institucionalitzades rau en la popularitat creixent d'aquestes formes de participació, que atrapen molt més la gent jove. No hi ha res intrínsecament orientat a la gent jove en les formes de participació no institucionalitzades, com ara les manifestacions. En canvi, un 13% dels europeus més grans no participa en cap mena d'activitat política i només un 2% es limita a formes de participació no institucionalitzades, la qual cosa vol dir que el 85% està sòlidament aferrat al procés electoral.

Apèndix tècnic

La informació procedeix sobretot de la base de dades d'Eurostat i ens l'ha facilitat l'equip de l'Enquesta Social Europea.

Les estimacions dels índexs de participació i el suport d'algunes postures polítiques són meves i es basen en les etapes 5 a 7 de l'Enquesta Europea. Corresponen als anys 2010-2014. Les estimacions estan ponderades per factor d'elevació per reflectir les diferències en les tècniques de mostreig.

S'ha de tenir en compte que les estimacions es basen en els comportaments comunicats. Com que els ciutadans saben que la participació democràtica és socialment desitjable, alguns enquestats declaren que han complert aquesta expectativa quan en realitat no ho han fet. Això és degut a les mentides conscients i, sobretot, a l'impuls del nostre subconscient interior per ser coherent amb la imatge de nosaltres mateixos i el nostre comportament.

Nom del país	Codi del país	General	Nivell entre la gent gran (+60)	Nivell entre la gent de mitjana edat (30-59 anys)	Nivell entre els joves (18-29 anys)	Ràtio entre la gent gran i els joves
Lituània	LT	8	7	11	3	2,78
República Txeca	CZ	13	14	14	6	2,19
França	FR	14	14	17	6	2,17
Eslovàquia	SK	9	10	10	5	2,16
Itàlia	IT	16	16	19	8	2,06
Gran Bretanya	GB	17	19	18	9	2,06
Suïssa	CH	16	15	18	8	1,83
Àustria	AT	19	20	20	12	1,75
Finlàndia	FI	20	18	24	11	1,71
Suècia	SE	18	18	20	11	1,63
Dinamarca	DK	19	18	23	11	1,62
Xipre	CY	17	15	21	9	1,59
Països Baixos	NL	17	16	18	10	1,58
Noruega	NO	22	20	27	13	1,55
Irlanda	IE	17	19	18	13	1,51
Alemanya	DE	17	16	18	11	1,47
Bulgària	BG	5	5	5	4	1,38
Grècia	GR	9	7	11	5	1,38
Islàndia	IS	28	26	31	19	1,33
Hongria	HU	8	7	10	6	1,25
Bèlgica	BE	15	12	17	12	1,00
Eslovènia	SI	10	9	12	9	0,92
Portugal	PT	8	7	9	7	0,90
Espanya	ES	15	9	18	11	0,86
Estònia	EE	14	10	17	13	0,81
Polònia	PL	8	5	10	8	0,65
Croàcia	HR	7	4	9	7	0,54
Mitjana		14	13	17	9	1,51
Mínim		5	4	5	3	0,54
Màxim		28	26	31	19	2,78

Taula 6: Taula completa d'estimacions sobre contactar amb un càrrec públic o polític.

Nom del país	Codi del país	General	Nivell entre la gent gran (+60)	Nivell entre la gent de mitjana edat (30-59 anys)	Nivell entre els joves (18-29 anys)	Ràtio entre la gent gran i els joves
Gran Bretanya	GB	34	30	37	29	1,03
Suïssa	CH	34	31	37	31	1,00
Suècia	SE	42	41	43	42	0,98
Alemanya	DE	35	29	39	31	0,95
Xipre	CY	9	7	11	8	0,88
Bulgària	BG	8	6	8	7	0,87
Islàndia	IS	57	46	63	56	0,82
República Txeca	CZ	18	13	20	17	0,81
França	FR	33	25	37	31	0,81
Àustria	AT	29	25	31	31	0,79
Països Baixos	NL	26	20	29	27	0,76
Hongria	HU	4	3	4	3	0,76
Bèlgica	BE	22	16	25	23	0,69
Irlanda	IE	22	17	23	25	0,66
Noruega	NO	35	27	37	42	0,64
Itàlia	IT	23	18	24	28	0,64
Croàcia	HR	24	17	26	26	0,63
Eslovàquia	SK	21	15	22	25	0,62
Espanya	ES	31	19	37	31	0,62
Dinamarca	DK	29	19	32	36	0,54
Lituània	LT	9	5	11	12	0,44
Estònia	EE	9	5	11	12	0,43
Grècia	GR	5	3	6	7	0,41
Eslovènia	SI	9	5	11	13	0,39
Finlàndia	FI	29	15	36	39	0,39
Polònia	PL	11	6	12	16	0,38
Portugal	PT	8	4	10	12	0,29
Mitjana		23	17	25	24	0,67
Mínim		4	3	4	3	0,29
Màxim		57	46	63	56	1,03

Taula 7: Taula completa d'estimacions sobre signar una petició.

País	Codi país	General	Nivell entre la gent gran (+60)	Nivell entre la gent de mitjana edat (30-59 anys)	Nivell entre els joves (18-29 anys)	Ràtio entre la gent gran i els joves
Islàndia	IS	18	16	19	16	1,00
Croàcia	HR	8	6	9	7	0,86
Lituània	LT	3	2	3	3	0,80
Irlanda	IE	11	9	10	14	0,70
Gran Bretanya	GB	4	3	4	4	0,69
Hongria	HU	3	2	4	4	0,66
Suècia	SE	8	7	7	11	0,65
Noruega	NO	10	7	11	11	0,64
Itàlia	IT	16	14	16	22	0,64
República Txeca	CZ	6	4	6	6	0,63
França	FR	14	10	16	16	0,59
Bèlgica	BE	6	3	8	6	0,56
Eslovàquia	SK	3	2	3	4	0,53
Bulgària	BG	4	3	5	5	0,53
Espanya	ES	22	13	25	28	0,48
Estònia	EE	3	2	3	5	0,46
Polònia	PL	2	2	2	4	0,45
Portugal	PT	5	3	6	7	0,43
Alemanya	DE	9	6	9	14	0,41
Xipre	CY	5	2	5	6	0,40
Àustria	AT	7	4	8	11	0,38
Eslovènia	SI	3	1	4	4	0,36
Suïssa	CH	5	2	5	7	0,36
Països Baixos	NL	3	1	3	4	0,34
Dinamarca	DK	6	3	6	11	0,25
Grècia	GR	10	4	11	17	0,24
Finlàndia	FI	2	1	2	4	0,16
Mitjana		7	5	8	9	0,53
Mínim		2	1	2	3	0,16
Màxim		22	16	25	28	1,00

Taula 8: Taula completa d'estimacions sobre participar en una manifestació.

REFERÈNCIES

Franklin, Mark N. 2004. *Voter Turnout and the Dynamics of Electoral Competition in Established Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press.

Goerres, Achim. 2007. “Why are Older People more Likely to Vote? The Impact of Ageing on Electoral Turnout in Europe.” *British Journal of Politics and International Relations* 9 (1):90-121.

———. 2009. *The Political Participation of Older People in Europe: The Greying of Our Democracies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

A MESURA QUE ENS FEM GRANS NO ENS TORNEM POLÍTICAMENT MÉS CONSERVADORS. LES DIFERÈNCIES D'EDAT EN LES PREFERÈNCIES POLÍTIQUES ES DEUEN GAIREBÉ EXCLUSIVAMENT A LA MANERA COM CREIXEN LES DIFERENTS COHORTS.

Un dels grans mites sobre l'envelliment i la participació en política de la gent gran és que les persones es tornen més conservadores amb l'edat. Hi ha una coneguda frase que diu que «si no ets liberal quan tens 25 anys, no tens cor. Si no ets conservador quan en tens 35, no tens cervell». Aquesta dita, que té un origen no gaire clar però que sembla que va ser formulada per primera vegada, amb grups d'edat i adjectius lleugerament diferents, per John Adams en una entrada de diari del 1799, resulta familiar per a molts observadors de les nostres societats europees.

La senzilla i, per a alguns, atractiva idea que hi ha al darrere és senzillament falsa. Amb tot, sembla que hi ha alguna cosa intuïtivament certa en la frase, i potser per això ha perdurat durant tant de temps malgrat el fet que presenta problemes empírics molt concrets. A l'Europa moderna, el període que va dels vint als trenta anys és de nombrosos canvis per a moltes persones. S'estableixen en una feina, potser formen una família, comencen a utilitzar diferents serveis subministrats pel sector públic i privat. Per tant, semblaria lògic que les preferències polítiques també canviessin durant aquest període.

Per començar, el conservadorisme polític pot significar diverses coses. Pot referir-se a la creença generalitzada d'una sèrie de valors polítics anomenats «conservadors». Les ciències polítiques distingeixen entre dues dimensions al voltant de les quals s'acostumen a agrupar les preferències polítiques a Europa i a les quals responen els partits i candidats polítics en termes del que ofereixen als votants. La primera és la dimensió econòmica, que molta gent a Europa associa a la idea d'esquerra o dreta. Les persones que són més d'esquerres solen defensar un paper important de l'estat a l'hora de regular l'economia i redistribuir la riquesa entre els diversos grups socials, sobretot dels rics als pobres. Les persones que són més de dretes acostumen a creure en un perfil més baix de l'estat tant en la regulació del mercat com en la redistribució. La segona dimensió és la cultural. Les persones d'esquerres solen apostar per la diversitat pel que fa a orientació sexual, religió, origen ètnic, llengua i altres indicadors, i creuen que l'estat ha de facilitar el marc reglamentari que permeti aquesta diversitat. Les persones de dretes són més partidàries d'una manera predominant de viure la vida que s'acostuma a associar a una sèrie d'indicadors específics i limitats, com ara un sol origen ètnic, un tipus de religió i una estructura familiar. Aquestes dues dimensions no són totalment independents l'una de l'altra. Si bé les persones que són més conservadores econòmicament també tendeixen a ser-ho culturalment, la relació entre les dues dimensions no és gaire forta. Aquesta és la raó per la qual té sentit que els partits explorin les dues dimensions. A Holanda, per exemple, tant el partit liberal d'esquerres D66 (Democraten 66) i el partit liberal de dretes VVD (Volkspartij voor Vrijheid and Democraties) són econòmicament conservadors. No obstant això, difereixen en la seva dimensió cultural, ja que D66 és més progressista en termes culturals que VVD. Podem analitzar aquestes dimensions dels valors polítics observant algunes dades sobre l'opinió pública del 2010 al 2014. Per mesurar la dimensió econòmica, partirem de la idea que el govern ha de redistribuir la riquesa dels rics als pobres.

La taula 1 mostra les dues societats europees demogràficament més envellides i les dues més joves juntament amb el suport que donen a l'afirmació anterior en l'Enquesta Social Europea. La primera columna mostra el suport estimat de tots els grups d'edat; la segona, el nivell de suport entre el grup de més de 60 anys; la tercera, el nivell de suport dels menors de 30, i la darrera columna, la ràtio de les columnes 2 a 3. Una vegada més, si només mirem la ràtio, no hi ha diferència en els nivells de suport entre els dos grups d'edat.

A Alemanya, el 70% de la població adulta creu que l'estat ha de redistribuir dels rics als pobres, mentre que el 73% de la gent gran i el 70% de la gent jove també n'és partidària. Per tant, a Alemanya, els més joves són de fet més propensos a ser econòmicament conservadors que els més grans, si bé només lleugerament. La gent gran és 1,04 vegades més propensa a defensar la redistribució que la gent jove. El mateix patró es reproduïx a Itàlia, que demogràficament és la societat europea més similar a Alemanya. També s'aplica a Irlanda i Eslovàquia, les dues societats més joves de la nostra mostra.

	Reducció de les diferències d'ingressos gen-eral	Reducció de les diferències d'ingressos +60	Reducció de les diferències d'ingressos 18-29	Reducció de les diferències d'ingressos ràtio joves i grans
Alemanya	70	73	70	1.04
Irlanda	77	82	73	1.12
Itàlia	83	85	78	1.09
Eslovàquia	76	82	73	1.13

Taula 1: Defensa de la redistribució d'ingressos per grup d'edat.

Ara fem una ullada a la dimensió cultural. La taula 2 presenta unes troballes similars pel que fa al suport que donen les persones a la idea que els homosexuals han de poder viure com vulguin. Les xifres representen nivells de suport de la posició culturalment progressista. A Alemanya, per exemple, el 85% de la població adulta creu que els homosexuals han de viure la seva vida com vulguin, mentre que el 77% de la gent gran i el 88% de la gent jove també n'és partidària. Per tant, la gent gran és un 12% menys propensa a defensar aquest punt de vista. Els quatre països mostren el mateix patró entre grups d'edat, concretament que la gent gran tendeix a ser més conservadora des d'un punt de vista cultural que la gent jove. L'única diferència es troba entre Eslovàquia i els altres tres països, ja que Eslovàquia té una població culturalment molt conservadora amb clares diferències segons el grup d'edat i una ràtio d'edat de 0,50.

	Acceptació estil de vida homo-sexual general	Acceptació estil de vida homo-sexual +60	Acceptació estil de vida homo-sexual 18-29	Acceptació estil de vida homo-sexual ràtio joves i grans
Alemanya	85	77	88	0.88
Irlanda	86	78	89	0.88
Itàlia	73	67	74	0.90
Eslovàquia	42	27	54	0.50

Taula 2: Defensa de la llibertat d'expressió dels estils de vida homosexuals en les dues democràcies més joves i més envellides.

La figura 1 ens ofereix una visió general de tots els països europeus dels quals tenim dades en termes de les diferències entre gent jove i gent gran pel que fa a les idees econòmiques i culturals descrites més amunt. La il·lustració es divideix en dues línies de paritat. El quadrant més gran és a la part superior esquerra: la gent gran és econòmicament menys conservadora que la gent jove i culturalment més conservadora que la gent jove. Quatre països es desvien d'aquest patró: Àustria, Suïssa, la Gran Bretanya (és a dir, el Regne Unit sense Irlanda del Nord) i els Països Baixos. En els tres primers, la gent gran és de mitjana més conservadora econòmicament i culturalment que la gent jove. En canvi, als Països Baixos, la gent gran és menys conservadora que la gent jove en les dues dimensions, si bé només lleugerament en la dimensió cultural.

Els països també es caracteritzen per diferents símbols, en funció de quan es van democratitzar. Els països que es van democratitzar abans o poc després de la Segona Guerra Mundial acostumen a mostrar una ràtio d'edat més petita en la dimensió cultural que els altres països. Això significa que la diferència entre la gent gran i la gent jove en termes de dimensió cultural és molt més petita en les democràcies més consolidades.

En resum, la gent gran és de mitjana i a la majoria de països europeus menys conservadora econòmicament que la gent jove, segons els nostres càlculs. També és culturalment més conservadora, en general, que els seus compatriotes més joves.

Hi ha alguna explicació per a aquests patrons? En primer lloc, la distribució d'algunes característiques socials és diferent entre la gent gran i la gent jove. Per exemple, en el grup de gent gran hi ha més dones que en els grups joves a causa de les taxes de mortalitat per gènere i menys formades a causa de l'expansió recent de les possibilitats educatives. Les dones i un nivell d'estudis inferior s'associen amb menys conservadorisme econòmic que els homes o les persones amb més estudis. Al mateix temps, les dones i les persones amb un nivell d'estudis inferior són més propenses a ser culturalment conservadores, i això confirma la noció que les diferències observades poden ser degudes a la composició dels grups.

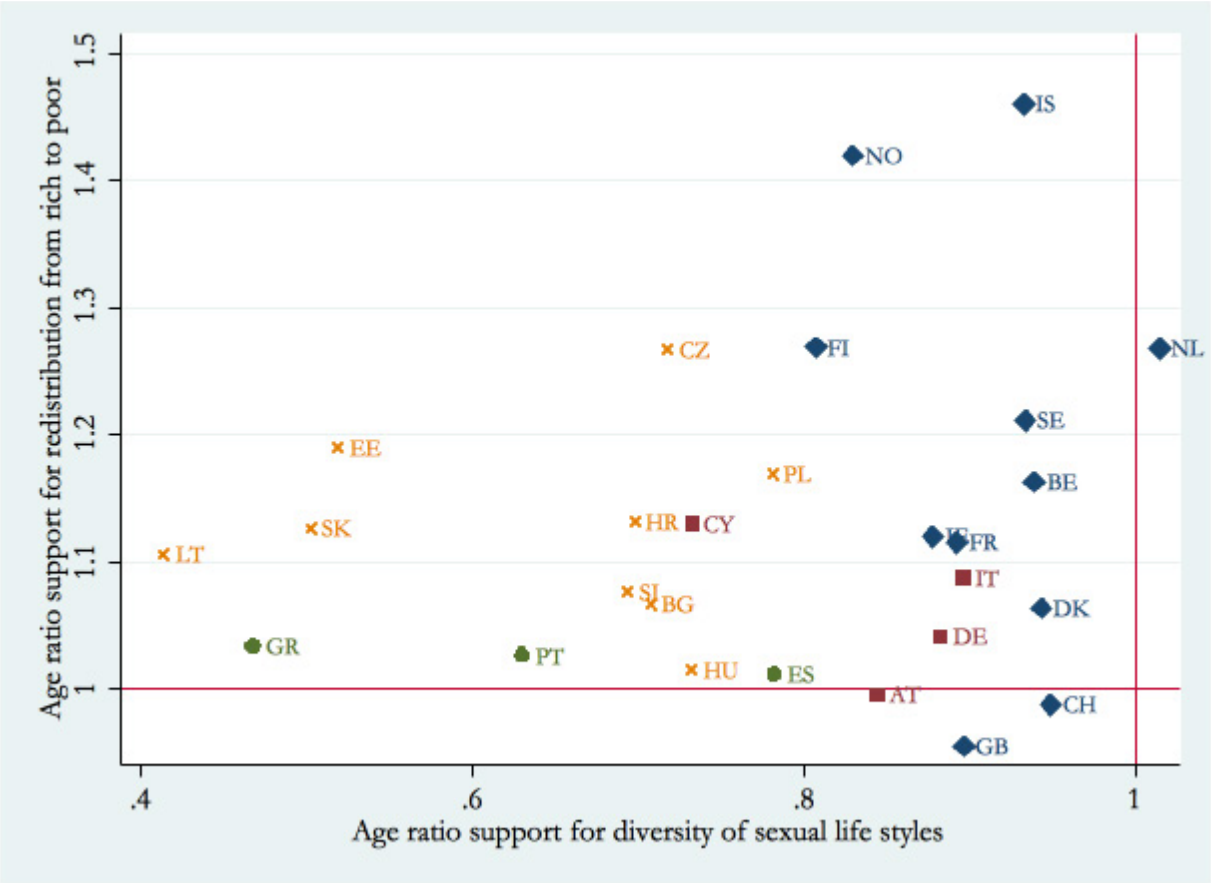

Figura 1: Ràtios d'edat que defensen la redistribució (progressisme econòmic) i la diversitat d'orientacions sexuals (progressisme cultural).

Diamants=democràcies d'abans del 1945, rectangles=democràcies de després del 1945 i abans del 1961, cercles=democràcies des dels anys setanta, creus= democràcies des del 1989.

Hi ha altres explicacions de les diferències pel que fa als valors polítics que es relacionen amb l’edat. La més important és que la gent gran pertany a una cohort diferent que la gent jove. Això vol dir que les persones que van créixer al mateix temps, dins del mateix context històric, comparteixen experiències similars que determinen els seus valors a la fi de l’adolescència i el començament de l’edat adulta. Els politòlegs fan servir el terme «generacions polítiques» per referir-s’hi.

Aquestes experiències comunes vénen clarament determinades per les circumstàncies nacionals i la història política. El fet de ser membre d’una cohort de naixement en un país pot modelar una persona de manera força diferent de si és membre de la mateixa cohort de naixement en un altre país. Si aquestes experiències fossin totes idiosincràtiques d’un context nacional, no veuríem aquest patró comú entre els països. En canvi, hi ha algunes experiències de cohorts que tenen un efecte polític similar en tots els països europeus. La Segona Guerra Mundial i les seves seqüeles és una d’aquestes experiències comunes. Sabem que l’experiència de mort i violència de la Segona Guerra Mundial va conformar l’experiència col·lectiva a Europa de l’Est i l’anhel de seguretat a la Unió Europea.

En el context del nostre debat sobre el conservadorisme, són molt importants les evolucions generals que s’han produït a Europa i que han modelat la manera com els membres de les diferents cohorts es relacionen amb la política. Una d’aquestes evolucions generals és la modernització socioeconòmica i la democratització. Hi ha una evolució general a escala social, econòmica i política per la qual les persones es tornen més individualistes, més cosmopolites i més tolerants davant la diversitat. Aquesta evolució afecta les cohorts de forma diversa, de manera que són les cohorts amb membres més joves les que es veuen sobretot influïdes per aquest canvi. Si observem una instantània de gent jove i gent gran com vam fer amb les nostres dades, pot servir per explicar els diferents graus de conservadorisme cultural entre la gent gran. Les seves cohorts s’han vist menys afectades per aquesta evolució que les cohorts de gent jove. Per tant, no és una coincidència que els països més rics i, segons aquesta teoria, més desenvolupats socioeconòmicament d’Europa (Europa Occidental) tendeixin a situar-se més a la dreta de l’eix x a la figura 1. Com més avançades estan les societats en el procés de desenvolupament socioeconòmic, més petita és la diferència en el conservadorisme cultural entre la gent jove i la gent gran. Lituània, Grècia, Estònia i Eslovàquia presenten un conservadorisme cultural força més elevat entre la gent gran que entre la gent jove perquè, segons aquesta teoria, són països menys avançats (el PIB per càpita n’és un indicador simple). Islàndia, els Països Baixos i Bèlgica, en canvi, presenten unes diferències molt lleus.

Aquesta evolució conjunta amb el desenvolupament socioeconòmic és destacable, perquè l’estatus social de la gent gran acostuma a disminuir a mesura que augmenta la modernització. En les societats premodernes, l’estatus social dels homes més grans com a caps de família encara era elevat. Aquest estatus es va reduir amb la industrialització creixent i finalment va acabar desapareixent amb la introducció de l’actual estat del benestar, que permetia que tothom perseguís la seva riquesa material sense que la família hagués de fer de xarxa de seguretat.

Dit d’una altra manera, si la gent gran és més conservadora que la gent jove, és molt probable que sigui fruit de la cohort a la qual pertanyen més que no pas al moment en què es troben en el cicle de vida. Però aquestes diferències no són estables en el temps. Per exemple, les anàlisis del vot en el referèndum del Brexit al Regne Unit demostren que la gent gran el 2016 s’inclinava més per l’opció de sortir-ne que per l’opció de quedar-s’hi, probablement perquè la gent gran pertanyia a cohorts més partidàries de la nació estat tradicional que de l’estructura supranacional de governança de la Unió Europea (Goodwin i Heath, 2016; Hobolt, 2016).

Així doncs, què més podem dir sobre la gent gran i el conservadorisme? Hi ha certs indicis sobre el fet que els votants estan més oberts als partits nous en les primeres eleccions de la seva vida. Més endavant, si aquests partits no aconseguixen fer-se un lloc dins del sistema, acostumen a canviar i votar partits més consolidats. Com que els votants han tingut més oportunitats de votar, cada vegada estan més desil·lusionats i no volen malgastar el seu vot en nous partits. Malgrat tot, aquest efecte, que es podria anomenar conservadorisme de l’statu quo, és petit i només es pot demostrar en països amb sistemes de representació proporcional (Goerres, 2009).

Apèndix

País	Codi país	General	Nivell entre la gent gran (+60)	Nivell entre la gent de mitjana edat (30-59 anys)	Nivell entre els joves (18-29 anys)	Ràtio entre la gent gran i els joves
Islàndia	IS	73	86	73	59	1,46
Noruega	NO	57	66	55	47	1,42
Finlàndia	FI	75	81	73	64	1,27
Països Baixos	NL	56	64	54	51	1,27
República Txeca	CZ	61	69	60	55	1,27
Suècia	SE	68	75	65	62	1,21
Estònia	EE	78	85	76	71	1,19
Polònia	PL	78	85	77	73	1,17
Bèlgica	BE	71	77	70	66	1,16
Croàcia	HR	85	88	86	78	1,13
Xipre	CY	84	90	83	80	1,13
Eslovàquia	SK	76	82	75	73	1,13
Irlanda	IE	77	82	77	73	1,12
França	FR	75	78	75	70	1,12
Lituània	LT	90	94	89	85	1,11
Itàlia	IT	83	85	84	78	1,09
Eslovènia	SI	87	91	85	85	1,08
Bulgària	BG	87	91	86	85	1,07
Dinamarca	DK	39	41	37	38	1,06
Alemanya	DE	70	73	69	70	1,04
Grècia	GR	82	82	83	80	1,03
Portugal	PT	92	93	92	91	1,03
Hongria	HU	87	87	87	86	1,02
Espanya	ES	84	86	82	85	1,01
Àustria	AT	83	83	82	83	1,00
Suïssa	CH	65	66	63	67	0,99
Gran Bretanya	GB	63	62	62	65	0,96

Mitjana		75	79	74	71	1,13
Mínim		39	41	37	38	0,96
Màxim		92	94	92	91	1,46

Taula 3: Defensa de la redistribució d’ingressos per grup d’edat.

País	Codi país	General	Nivell entre la gent gran (+60)	Nivell entre la gent de mitjana edat (30-59 anys)	Nivell entre els joves (18-29 anys)	Ràtio entre la gent gran i els joves
Països Baixos	NL	93	91	94	90	1,01
Suïssa	CH	81	76	84	81	0,95
Dinamarca	DK	91	88	93	93	0,94
Bèlgica	BE	86	82	88	88	0,94
Suècia	SE	90	87	91	93	0,93
Islàndia	IS	94	87	96	94	0,93
Gran Bretanya	GB	85	79	87	88	0,90
Itàlia	IT	73	67	77	74	0,90
França	FR	82	75	84	84	0,89
Alemanya	DE	85	77	88	88	0,88
Irlanda	IE	86	78	89	89	0,88
Àustria	AT	76	71	77	84	0,84
Noruega	NO	85	76	87	92	0,83
Finlàndia	FI	75	67	78	83	0,81
Espanya	ES	84	71	88	91	0,78
Polònia	PL	51	41	55	53	0,78
Xipre	CY	58	49	60	67	0,73
Hongria	HU	47	39	50	53	0,73
República Txeca	CZ	63	52	65	72	0,72
Bulgària	BG	56	47	60	66	0,71
Croàcia	HR	41	34	41	49	0,70
Eslovènia	SI	57	46	60	66	0,69
Portugal	PT	69	54	74	86	0,63
Estònia	EE	43	30	46	58	0,52
Eslovàquia	SK	42	27	45	54	0,50
Grècia	GR	52	32	56	68	0,47
Lituània	LT	20	13	20	30	0,41
Mitjana		69	61	72	75	0,78
Mínim		20	13	20	30	0,41
Màxim		94	91	96	94	1,01

Taula 4: Defensa de la llibertat d'expressió dels estils de vida homosexuals.

REFERÈNCIES

Foner, Nancy. 1984. *Ages in Conflict: A Cross-Cultural Perspective on Inequality between Old and Young*. New York: Columbia University Press.

Goerres, Achim. 2009. *The Political Participation of Older People in Europe: The Greying of Our Democracies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Goodwin, Matthew J, and Oliver Heath. 2016. "The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-level Analysis of the Result." *The Political Quarterly* 87 (3):323-32.

Hobolt, Sara B. 2016. "The Brexit Vote: a Divided Nation, a Divided Continent." *Journal of European Public Policy* 23 (9):1259-77.

Inglehart, Ronald. 1997. *Modernization and Postmodernization. Cultural, Economic, and Political Change in 43 Societies*. Princeton: Princeton University Press.

Shapiro, Fred. 2017. *John Adams Said it First* 2011 [cited 18 April 2017]. Available from <http://freakonomics.com/2011/08/25/john-adams-said-it-first/>

LES DESIGUALTATS SOCIALS DINS DEL GRUP DE LA GENT GRAN IMPEDEIXEN LA FORMACIÓ D'UN BLOC DE GENT GRAN POLÍTICAMENT UNIFORME.

Hi ha diversos exemples de protestes polítiques de gent gran a Europa. A Espanya, els «iaioflautes» conformen un moviment de gent gran que es manifesta per protestar contra diversos problemes polítics relacionats amb el mercat laboral, l'educació, la salut, el gènere i la renda bàsica. Utilitzen noves modalitats de comunicació ràpida i duen a terme accions polítiques que desafien els estereotips de la gent gran i imiten altres moviments socials de gent gran com ara Raging Nannies al Canadà i els Estats Units (Blanche-Tarragó i Fernández-Ardèvol, 2014). L'any 2005, a Anglaterra, les protestes polítiques contra l'Impost Municipal les van encapçalar sobretot gent gran, ja que els afectava de manera desproporcionada (Goerres, 2009: cap. 7). A començaments dels anys noranta, la gent gran de Polònia, la República Txeca i Hongria va protestar a favor d'uns pactes de pensions acceptables després de les seves transicions polítiques (Vanhuysse, 2006).

Però hi ha una percepció equivocada molt generalitzada en el discurs públic sobre les protestes polítiques de la gent gran. S'acostuma a fer un retrat de la gent gran com un grup polític generalment homogeni. Les imatges de la gent gran protestant semblen reforçar aquesta conclusió, ja que impliquen persones que estan unides en la seva trajectòria comuna. Però aquestes imatges només representen una fracció de tota la gent gran i només una trajectòria particular. Treure conclusions sobre la gent gran a partir d'aquestes imatges és com veure un grup d'esportistes d'elit fent salt de longitud i extrapolar que tots els humans poden saltar lluny.

Els debats sobre la participació política i les opinions de la gent gran sortirien guanyant si canviéssim el nostre enfocament i valoréssim la immensa heterogeneïtat social que hi ha dins del grup de gent gran. Aquesta heterogeneïtat social també es tradueix en una heterogeneïtat política. Considerem quatre línies socials d'estratificació que són especialment rellevants per a la política: educació, renda, gènere i salut.

L'educació i la renda són les principals línies divisòries socials entre les persones d'arreu d'Europa, que estratifiquen la posició social que té una persona en una societat i les seves preferències polítiques i el seu comportament. Una persona gran rica i amb estudis superiors no té res a veure amb una persona gran pobre i amb pocs estudis, tant en termes d'experiència social com política. El fet que els dos siguin jubilats i rebin pensions públiques no en suposa un vincle fort. Per a una persona gran rica, una pensió pública probablement representa una fracció més petita de la seva renda disponible que per a una persona gran pobre. La persona gran rica i amb estudis superiors és probable que hagi diversificat la seva renda de jubilació entre una varietat d'actius i diferents tipus de pensions.

Fem una ullada a la relació entre els ingressos familiars i el suport a la redistribució dels rics als pobres per part de l'estat. Utilitzarem aquesta actitud per tenir una idea d'on es veuen a si mateixes les persones en l'escala econòmica clàssica que va de molt a l'esquerra a molt a la dreta. En tots els grups de gent gran, el 73% creu que el govern té la missió de reduir les diferències d'ingressos entre els més rics i els més pobres. Tanmateix, quan dividim la gent gran per grups d'ingressos, arribem exactament el mateix patró que trobem entre la gent jove. Els que tenen més ingressos no són tan partidaris d'aquesta noció com els que tenen menys ingressos. En concret, entre la gent gran amb uns ingressos familiars situats en el 30% més baix de la distribució d'ingressos del seu país, la proporció que dona suport a la redistribució d'ingressos de l'estat és del 79%. Entre els situats en el 30% més alt dels ingressos familiars, aquesta xifra és del 62%. És a dir, els ingressos divideixen la gent gran pel que fa a una de les principals funcions de l'estat modern, de la mateixa manera que divideixen la gent jove.

El gènere és un altre factor que estratifica enormement l'experiència social de la vida moderna. Amb la vellesa, l'acumulació d'aquestes diferències experiencials es fa més gran i es creua amb taxes de mortalitat també diferents. Arreu del món, les dones viuen de mitjana més anys que els

homes (Barford *et al.*, 2006). La diferència en l'esperança de vida entre homes i dones s'ha reduït a Europa en les dues últimes dècades, si bé encara varia molt (Van Oyen *et al.*, 2010). Això significa que com més gran és la gent del grup d'edat, més dones hi ha.

Sabem que hi ha algunes diferències en les preferències polítiques relacionades amb el gènere. Les dones acostumen a donar més importància a alguns problemes polítics per damunt d'altres (Campbell, 2004). També són menys propenses a votar partits de dretes (Norris, 2005) i més partidàries a donar suport a la despesa en polítiques socials (Jaime-Castillo *et al.*, 2016; Hatemi *et al.*, 2012). Per tant, la composició del comportament i les preferències polítiques es veuen afectades pel fet que hi ha més dones grans.

La salut és una altra línia de divisió important entre la gent gran. Les discrepàncies en matèria de salut en la vellesa són notables. Com a resultat, l'edat de jubilació es pot dividir normalment en un primer període, en el qual els pensionistes encara poden fer moltes coses, i un segon període caracteritzat per la multimorbiditat que els incapacita en molts sentits. El primer període es coneix com a «tercera edat» o «ancians joves» i el segon, com a «quarta edat» o «ancians ancians». El moment en el qual es passa del primer període al segon període varia molt segons les persones.

La salut és un indicador important de la participació política (Mattila *et al.*, 2013; Sund *et al.*, 2016; Söderlund i Rapeli, 2015). Ara bé, prediu la participació de diferents maneres. La votació es pot posar a l'abast de les persones amb problemes de salut de diverses maneres, la qual cosa en mitiga l'impacte. Però altres formes de participació, com escriure cartes o manifestar-se pel carrer, són molt més exigents en termes de capacitats físiques i cognitives. Les desigualtats en matèria de salut es tradueixen en més desigualtats polítiques entre la gent gran en el cas de les accions polítiques que són més exigents.

Ho podem analitzar utilitzant les dades de l'enquesta del 2014 entre vint països europeus. En aquesta enquesta, es preguntava a les persones si es veien afectades o impedides en les seves activitats diàries per alguna malaltia o incapacitat. Entre els «ancians joves» (persones d'entre 60 i 74 anys), el 27% va dir que d'alguna manera els afectava, mentre que el 9% va dir que els afectava molt. En el grup dels «ancians ancians» (persones de 75 anys i més), el 34% va dir que d'alguna manera els afectava, mentre que el 18% va dir que els afectava molt. Aquest patró es reflecteix en els nivells d'activitat política.

A la figura 1, podem veure dos gràfics de mosaic que classifiquen quatre tipus d'activitat política i el grau de percepció de la limitació, en el cas dels «ancians joves» i dels «ancians ancians». Cada rectangle del mosaic representa el subgrup d'un tipus d'activitat i un tipus d'autoavaluació de la limitació. Els quatre tipus d'activitats són: no actiu, només votar, votar i més i només participació política no institucionalitzada.

A la secció precedent sobre participació política en general, hem vist que la gent gran que no més vota representa el grup més nombrós, seguit pel molt actiu grup de gent que vota i participa també d'altres maneres, el grup de no actius i, finalment, el grup dels que només utilitzen formes de participació no institucionalitzades. En aquest gràfic, també podem analitzar com els diferents tipus d'activitats es creuen amb el nivell de percepció de les limitacions de salut.

Cada rectangle correspon a les dimensions del subgrup definit pels dos nivells de les dues variables. Així doncs, en cada subpanel, el rectangle inferior de l'esquerra és el grup que se sent molt impedit pels problemes de salut i és políticament actiu. Aquest grup és molt més gran dins del grup d'«ancians ancians» comparat amb el d'«ancians joves». Els rectangles blaus són els subgrups que no se senten impedits en absolut en la seva vida diària. Podem observar-hi que el grup que no es veu impedit està més representat dins dels grups amb més activitat que no pas dins dels grups passius. També hi observem que el grup més nombrós entre els «ancians joves» i el «ancians

ancians» és el dels que es troben bé i només van a votar. Són gent gran que no es veu limitada per la salut i només participa en política a les eleccions. Amb tot, entre els «ancians ancians», aquest grup és més reduït que entre els «ancians joves». En general, els passius políticament i els que només voten són més habituals entre els «ancians ancians» que entre els «ancians joves». El grup de gent gran que vota i participa també d'altres maneres és més reduït entre els «ancians ancians» que entre els «ancians joves».

En resum, veiem que la salut estructura la manera en què la gent gran participa en política. Una salut pitjor s'associa amb menys activitat o gens ni mica. La participació no institucionalitzada té poca incidència entre la gent gran, i pràcticament és inexistent entre els «ancians ancians».

Per tant, hem pogut confirmar que el de la gent gran és un grup dividit. Els divideixen diferències en actituds i recursos que estan relacionades amb el gènere, la salut, l'educació i els ingressos. Aquestes divergències no només estructuren la posició social de la gent gran, sinó també el que fan i el que esperen de la política. Les desigualtats socioeconòmiques entre la gent gran es tradueixen en desigualtats polítiques entre la gent gran, un fet que sovint es passa per alt en el debat públic.

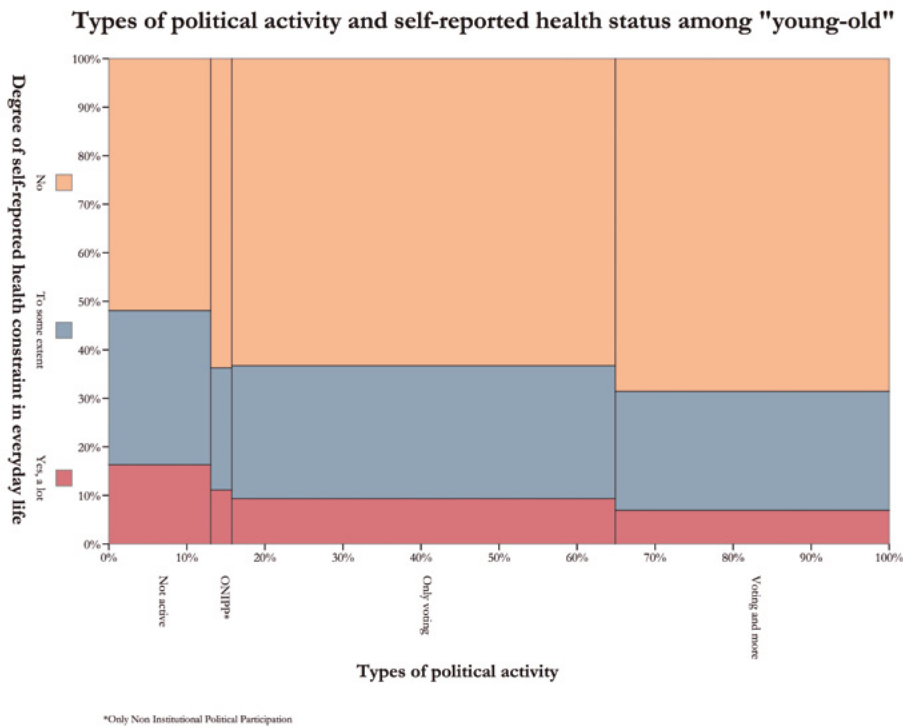
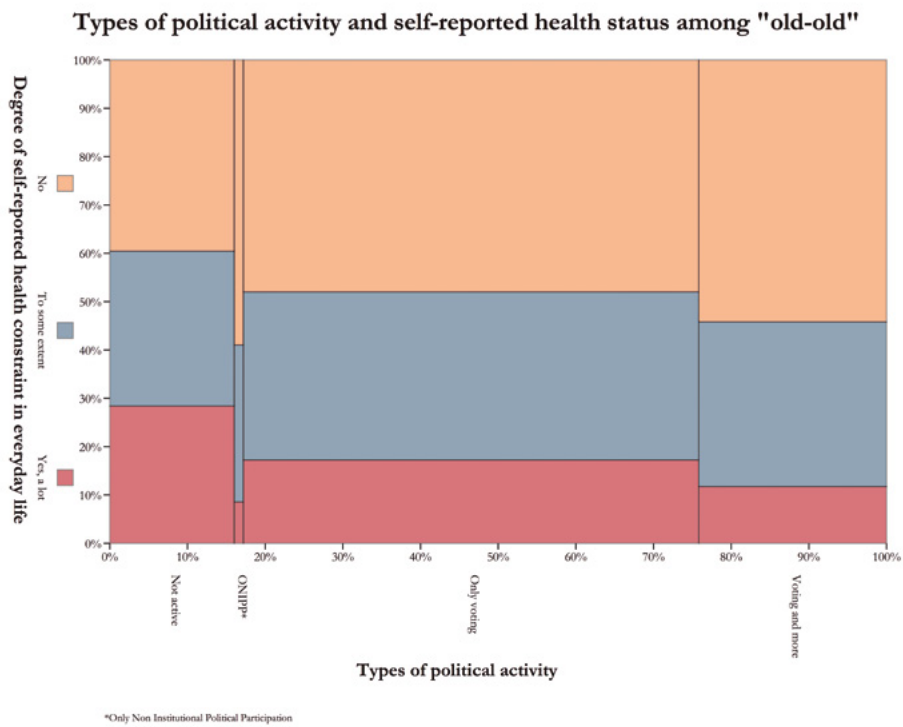

Figura 1: Proporció de subgrups per tipus d'activitat i si se senten limitats en les seves activitats quotidianes per problemes de salut, vint països europeus el 2014.

REFERÈNCIES

Barford, Anna, Danny Dorling, George Davey Smith, and Mary Shaw. 2006. "Life Expectancy: Women Now on Top Everywhere." *British Medical Journal* 332 (7545):808.

Blanche-Tarragó, D., and M. Fernández-Ardèvol. 2014. "The laioflautas Movement in Catalonia: A Seniors' Networked Social Movement." In *5th ECREA European Communication Conference*. Lisbon.

Campbell, Rosie. 2004. "Gender, Ideology and Issue Preference: Is There such a Thing as a Political Women's Interest in Britain?1." *The British Journal of Politics & International Relations* 6 (1):20-44.

Goerres, Achim. 2009. *The Political Participation of Older People in Ageing Europe*. Basingstoke: Palgrave.

Hatemi, Peter K., Rose McDermott, J.Michael Bailey, and Nicholas G. Martin. 2012. "The Different Effects of Gender and Sex on Vote Choice." *Political Research Quarterly* 65 (1):76-92.

Jaime-Castillo, Antonio M., Juan J. Fernández, Celia Valiente, and Damon Mayrl. 2016. "Collective religiosity and the gender gap in attitudes towards economic redistribution in 86 countries, 1990-2008." *Social Science Research* 57:17-30.

Mattila, Mikko, Peter Söderlund, Hanna Wass, and Lauri Rapeli. 2013. "Healthy voting: The effect of self-reported health on turnout in 30 countries." *Electoral Studies* 32 (4):886-91.

Norris, Pippa. 2005. *Radical right: Voters and parties in the Electoral Market*. Cambridge: Cambridge University Press.

Söderlund, Peter, and Lauri Rapeli. 2015. "In sickness and in health." *Politics and the Life Sciences* 34 (1):28-43.

Sund, Reijo, Hannu Lahtinen, Hanna Wass, Mikko Mattila, and Pekka Martikainen. 2016. "How voter turnout varies between different chronic conditions? A population-based register study." *Journal of Epidemiology and Community Health*:jech-2016-208314.

Van Oyen, Herman, Bianca Cox, Carol Jagger, Emmanuelle Cambois, Wilma Nusselder, Clare Gilles, and Jean-Marie Robine. 2010. "Gender Gaps in Life Expectancy and Expected Years with Activity Limitations at Age 50 in the European Union: Associations with Macro-level Structural Indicators." *European Journal of Aging* 7 (4):229-37.

Vanhuysse, P. 2006. *Divide and Pacify: Strategic Social Policies and Political Protests in Post-Communist Democracies*. Budapest: Central European University Press.

MAI NO HI HAURÀ UN CONFLICTE POLÍTIC D'EDAT ENTRE ELS JOVES I ELS GRANS.

Sembla plausible que l'envelliment de la població a Europa pugui conduir a un conflicte permanent entre els joves i els grans. La majoria de països europeus disposen d'uns estats del benestar amplis i costosos que s'han de finançar. Si un nombre creixent de pensionistes viu dels recursos aportats al sistema, el resultat en serà una competència entre ells i la resta de persones pels escassos recursos públics. Malgrat tot, en la meua opinió, aquest conflicte no es materialitzarà en el sentit estricte d'un conflicte polític, i mai no es produirà.

Els sociòlegs fa temps que estudien els conflictes polítics. Han desenvolupat la noció de fractura política, una línia de conflicte permanent al voltant dels drets materials i normatius. Una fractura típica és la que hi ha entre treballadors/empleats, d'una banda, i empresaris, de l'altra. Una fractura presenta una sèrie d'elements constitutius que repassarem un per un per veure si realment hi ha una fractura generacional. (Fabbrini 2001). Demostraré que bàsicament no es dona cap dels elements constitutius per a un possible conflicte generacional.

En primer lloc, tenim una definició clara i objectiva dels grups amb interessos oposats. Els pensionistes semblen un grup clarament definit amb els mateixos interessos materials. Tanmateix, els seus interessos materials estan determinats en bona part pel seu nivell general d'ingressos. Els pensionistes rics i els pensionistes pobres no comparteixen gaires interessos. I, encara que ho fessin, quin és el grup oposat? La resposta evident podria ser el de les persones en edat de treballar. Han de contribuir més a l'estat del benestar mentre que els pensionistes n'aprofiten els recursos. Però una persona a qui li falti un any per jubilar-se segurament tindrà més en comú amb els pensionistes que no pas amb els treballadors en actiu. A més, la frontera entre aquests dos grups és efímera. Les persones de mitjana edat que treballen aspiren a fer-se grans i passar a formar part del «grup opositor».

En segon lloc, les demandes específiques a l'estat s'han de compartir dins del grup i ser diferents entre els grups. Molts estudis s'han fixat en àrees de la política social en què es poden esperar diferències entre els grups d'edat (Busemeyer *et al.*, 2009). Quan preguntes a les persones si creuen que s'ha d'invertir més, menys o igual despesa pública en educació, hi ha alguns interessos relacionats amb l'edat i els joves estan més a favor de la despesa en educació que la gent gran. Ara bé, les diferències són notablement petites. L'any 1996, la major diferència estimada a Europa entre els treballadors de 60 anys o més i les persones de 30 a 59 anys se situava al voltant del 12% en despesa en educació a França. En el mateix estudi, la major diferència en les prioritats de despesa en educació es trobava al Canadà, Austràlia i els Estats Units, on l'educació superior està en bona part privatitzada i l'estat del benestar redistribueix molt poc en aquesta àrea. En alguns països, la diferència era zero, la qual cosa vol dir que no hi havia cap diferència actitudinal entre grups potencialment opositors.

Segurament l'edat és important a l'hora d'explicar actituds polítiques, però les diferències no són tan grans i varien considerablement segons els països (les diferències més grans les trobem fora d'Europa). A més, l'evidència presentada deriva d'una simple pregunta de l'enquesta en la qual les persones havien de decidir només sobre un tema sense contrapartides en altres ni consideració intertemporal. Es tracta d'una situació política molt poc habitual en les democràcies actuals. És comparable amb els referèndums sobre qüestions de política social en els quals l'edat és un factor rellevant. Hi ha molt pocs països amb aquests referèndums. A Europa, l'exemple més destacat n'és Suïssa. Els estudis sobre els referèndums al país posen de manifest diferències d'edat petites però clares en votacions sobre temes com ara les reformes dels sistemes de pensions (Bonoli i Häusermann, 2009). En altres paraules, aquestes petites diferències preferencials serien importants políticament en un marc de democràcia directa. Però, com que gairebé a tot Europa hi ha democràcies representatives amb només alguns redutes de democràcia directa, aquestes diferències no es manifesten.

Aquest argument no s'ha de confondre amb les diferències d'edat en els resultats del referèndum en si. Per exemple, les primeres anàlisis sobre el referèndum del Brexit mostraven una major probabilitat de votar per l'opció de sortir entre els votants més grans (Hobolt, 2016; Goodwin i Heath, 2016). Malgrat tot, és més probable que sigui per causa no de diferències en el cicle de vida (com seria en el cas d'un conflicte generacional), sinó de diferències de cohorts, com hem comentat abans.

En tercer lloc, els membres del grup han de ser conscients dels interessos materials que comparteixen. Com s'ha dit abans, és poc probable que els pensionistes rics i els pensionistes pobres comparteixin la percepció de tenir els mateixos interessos. També entre els treballadors la situació està molt estratificada per l'educació i els ingressos. És difícil que un treballador poc qualificat i poc remunerat comparteixi els mateixos interessos que un treballador molt qualificat i ben remunerat. A una persona de mitjana edat rica no li interessa gaire la inversió de l'estat, mentre que a una persona de mitjana edat pobra és exactament això el que li interessa. Així doncs, encara que les persones es trobin en la mateixa posició pel que fa a l'edat, tenen interessos molt diversos amb relació a què l'estat pagui en l'àmbit educatiu, per exemple. La persona rica prefereix costejar l'educació ella mateixa i no pagar impostos perquè se'n beneficiïn d'altres; en canvi, la persona pobra vol beneficiar-se de la redistribució de les possibilitats educatives en el sistema públic.

En quart lloc, hi ha d'haver poca interacció en el dia a dia entre els grups socials perquè es produeixi un conflicte (Collins and Annett 1975). El fet de tenir el mínim d'interacció augmenta les possibilitats de demonitzar els membres de l'altre grup i desenvolupar estereotips que aprofundeixin l'antagonisme entre ells. En canvi, si les persones coneixen membres d'un grup socialment construït de manera natural com a igual amb objectius comuns i sense competència (Pettigrew, 1998), els estereotips desapareixen.

Les interaccions socials entre els grups d'edat són poc habituals en la vida dels europeus, la qual cosa hauria d'afavorir un conflicte generacional. Els cercles socials d'amics i companys de feina s'acostumen a caracteritzar per un alt nivell d'homogeneïtat pel que fa a l'edat (Verbrugge, 1977; Feld, 1982). En el primer cas, és perquè ens agrada envoltar-nos de persones com nosaltres i utilitzem l'edat per formar aquesta decisió. En el segon cas, és perquè l'edat es vincula amb l'antiguitat, que sovint estructura el lloc de treball. Per tant, si les persones només es relacionessin amb amics i companys de feina, es facilitarien els estereotips basats en l'edat. Però queda un espai d'interacció en el qual no es fan distincions per edat: la família. Dins de la família, les persones participen en converses, en intercanvis de diners i temps entre els diferents grups d'edat (Albertini et al., 2007). La família és essencial per evitar que es desenvolupin estereotips sobre altres grups d'edat. Això no vol dir que les persones amb famílies no tinguin estereotips basats en l'edat, però és difícil que aquests estereotips demonitzin els membres de la família com a membres d'un grup d'edat rival amb el qual s'ha de competir.

El fet de no voler tenir fills és una evolució molt notable arreu d'Europa que afecta aquesta línia d'argumentació. Si les persones decideixen no tenir fills, es trenca la línia d'interacció amb el grup d'edat més jove. Malgrat tot, els estudis del comportament social de les persones sense fills revelen que acostumen a substituir la manca de fills propis pels «fills socials», sovint els fills d'un germà o una germana (Albertini i Kohli, 2009; Kohli i Albertini, 2009). Els patrons d'intercanvi que s'observen entre les persones sense fills i els seus fills socials són molt similars, si bé menys intensos, als observats entre els pares i els seus fills.

Finalment, hi ha d'haver una elit que organitzi els interessos polítics dels grups en conflicte. Aquesta elit ha de poder reivindicar alguna mena de lideratge per defensar els interessos polítics del seu grup. Ha de poder unificar el grup, augmentar la conscienciació sobre els interessos compartits entre els seus membres i emprendre accions polítiques en nom del grup. Quines organitzacions ho farien en un conflicte generacional? Els sindicats poden ser els representants naturals de la població activa. Ara bé, no representen els treballadors autònoms i de vegades contribueixen considerablement a defensar també els interessos dels pensionistes (Gumbrell-McCormick i Hyman, 2013). Arreu d'Europa hi ha organitzacions per a la tercera edat, però les seves estructures organitzatives i el seu poder polític varien molt (vegeu també l'assaig 6). Alguns països, com Alemanya, disposen d'un panorama d'organitzacions de pensionistes molt heterogeni, en el qual no hi ha cap federació o organització que pugui afirmar que representa els interessos dels pensionistes. Per tant, no hi ha cap indicatiu de mobilització organitzativa envers un possible conflicte generacional.

Què queda d'un conflicte generacional polític? Línies difuses que separen els grups potencialment en conflicte, poc consens sobre els interessos comuns dins dels grups d'edat, manca d'estructures organitzatives per representar «els grans» o «els joves». Malgrat tot, hi ha algunes diferències d'actitud que es

poden explicar per la posició en el cicle de vida. Si els resultats polítics es basessin només en els mecanismes de democràcia directa, aquestes diferències d'actitud serien importants políticament parlant. Però no és el cas, ja que gairebé tots els resultats polítics es fonamenten en decisions preses en democràcies representatives.

REFERÈNCIES

Albertini, Marco, and Martin Kohli. 2009. "What Childless Older People Give: is the Generational Link Broken?" *Ageing & Society* 29 (Special Issue 08):1261-74.

Albertini, Marco, Martin Kohli, and Claudia Vogel. 2007. "Intergenerational Transfers of Time and Money in European Families: Common Patterns - Different Regimes?" *Journal of European Social Policy* 17 (4):319-34.

Bonoli, Giuliano, and Silja Häusermann. 2009. "Who Wants What from the Welfare State?" *European Societies* 11 (2):211-32.

Bussemeyer, Marius, Achim Goerres, and Simon Weschle. 2009. "Attitudes towards Redistributive Spending in an era of Demographic Ageing: The Rival Pressures from Age and Income in 14 OECD Countries." *Journal of European Social Policy* 19 (3):195-212.

Collins, Randall, and Joan Annett. 1975. *Conflict Sociology: Toward an Explanatory Science*. Academic Press: New York.

Fabbrini, S. 2001. "Cleavages: Political." In *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*, ed. N. J. Smelser and P. B. Baltes. Oxford: Pergamon.

Feld, Scott L. 1982. "Social Structural Determinants of Similarity among Associates." *American Sociological Review*:797-801.

Goodwin, Matthew J, and Oliver Heath. 2016. "The 2016 Referendum, Brexit and the Left Behind: An Aggregate-level Analysis of the Result." *The Political Quarterly* 87 (3):323-32.

Gumbrell-McCormick, Rebecca, and Richard Hyman. 2013. *Trade Unions in Western Europe: Hard Times, Hard Choices*. Oxford: University Press.

Hobolt, Sara B. 2016. "The Brexit Vote: a Divided Nation, a Divided Continent." *Journal of European Public Policy* 23 (9):1259-77.

Kohli, Martin, and Marco Albertini. 2009. "Childlessness and Intergenerational Transfers: What is at Stake?" *Ageing & Society* 29 (Special Issue 08):1171-83.

Pettigrew, Thomas F. 1998. "Intergroup Contact Theory." *Annual review of psychology* 49 (1):65-85.

Verbrugge, Lois M. 1977. "The Structure of Adult Friendship Choices." *Social forces* 56 (2):576-97.

EN LES DEMOCRÀCIES EN PROCÉS D'ENVELLIMENT, ELS POLÍTICS S'ADRECEN A UN ELECTORAT D'INTERESSOS “GRISOS” QUE NO EXISTEIX.

«Amb vint milions de votants de més de 50 anys, ja va sent hora que els polítics deixin de fer petons només als nens petits»

Age Concern England, campanya per a les eleccions generals britàniques del 2005

La citació anterior és un exemple típic extret d'una campanya electoral per a una organització de la tercera edat. En molts països europeus, hi ha diverses organitzacions de la tercera edat que proporcionen ajuda social o fomenten la superació personal entre la gent gran. Aquestes organitzacions socials que defensen els interessos de la gent gran acostumen a tenir com a mínim petites oficines polítiques que intenten influir en els resultats polítics. Tanmateix, en la majoria dels casos, són organitzacions socials que ofereixen als seus membres els avantatges d'un club. Encara no hi ha anàlisis sistemàtiques d'aquestes organitzacions de defensa de la gent gran arreu d'Europa. Solen ser molt més petites pel que fa a les dimensions i la influència política que les dels Estats Units, molt probablement per la major fortalesa dels sindicats a Europa. Tot i així, algunes d'aquestes organitzacions tenen un gran nombre de membres que es beneficien dels productes del club, com ara assegurances més econòmiques. Per exemple, DaneAge, a Dinamarca, tenia 650.000 membres el 2014 (28% de ciutadans de 50 anys o més). Les arrels històriques d'aquestes organitzacions no es troben en la dinàmica de l'envelliment accelerat de la població des dels anys setanta. Sovint el seu origen són les organitzacions de veterans i de pensionistes de la primera meitat del segle xx (per a més detalls, vegeu Doyle, 2015: cap. 3).

A Europa, no hi ha evidències que demostrin que aquestes organitzacions de la tercera edat tinguin una influència política que s'assembli gens a la dels grans actors polítics, com les patronals o els sindicats. Amb tot, sembla que estableixin una aliança amb els mitjans cada vegada que s'acosten unes eleccions nacionals. El que acostuma a passar és el següent: recorden als partits polítics i als candidats el nombre de votants de la tercera edat amb vista a les properes eleccions, i recorden als actors polítics la importància transgeneracional dels problemes de la gent gran, com ara les pensions, la salut i la inserció social. Dit d'una altra manera, sempre faran notar que aquests problemes afecten els ciutadans de totes les edats, ja que tothom aspira a fer-se gran i està vinculat en certa manera a persones d'altres edats, normalment a través de les famílies. Molt sovint, les organitzacions també contactaran els portaveus de la gent gran dins dels partits polítics per convidar-los a actes públics i assegurar-se que els arriba el seu missatge. De vegades, són secundats o superats pels partits dels pensionistes, és a dir, partits polítics que s'orienten explícitament cap a la gent gran. Per exemple, l'any 2017, el partit 50PLUS va entrar a la segona cambra als Països Baixos amb 4 dels 150 escons. No obstant això, aquests partits són extremadament febles i només cobren rellevància quan canvien el seu programa per incorporar demandes que no tenen res a veure amb la vellesa (Hanley 2012; Goerres 2009: chap. 4).

Als mitjans els interessa cobrir iniciatives d'aquestes organitzacions o partits dels pensionistes perquè poden evocar les imatges d'un grup homogeni de gent gran que es troba implícitament o explícitament darrere d'aquestes campanyes. Per tant, els mitjans són víctimes d'una manipulació estratègica de la percepció pública, perquè les imatges que es poden vendre són molt més atractives en el mercat mediàtic que les històries d'heterogeneïtat i diferència plenes de matisos que transmeten aquest informe i la literatura acadèmica, per exemple.

Un altre raonament sobre el qual es podria especular és la influència desproporcionada en el discurs públic d'experts que tenen com a competència principal les polítiques públiques per a la gent gran, com ara la política de pensions. Molts d'aquests experts en saben molt poc, de les preferències socials i polítiques de la gent gran. Hi acostuma a haver la creença generalitzada, especialment entre els economistes, que la gent gran comparteix el mateix interès per les pensions públiques, que està disposada a canviar el seu vot quan alguna cosa sembla alterar la quantitat que reben i

que la rellevància d'aquesta qüestió és igual per a tothom. La raó d'aquest error de concepte rau en el fet que tots els models econòmics de política pública es basen en hipòtesis no contrastades. Una d'aquestes hipòtesis simplificada és l'homogeneïtat d'interessos de la gent gran. Tanmateix, normalment es presenta com un fet i no es diu que sigui una hipòtesi no contrastada (podem trobar exemples d'aquestes hipòtesis en documents científics a Sanderson i Scherbov, 2007; Sinn i Uebelmesser, 2002).

Els polítics electes s'enfronten, doncs, a un discurs públic que projecta una imatge de la gent gran com un grup homogeni que comparteix els mateixos interessos polítics sobre els problemes de «la» gent gran. En sabem ben poca cosa, del que pensen realment els polítics sobre el «vot gris». Hi ha algunes evidències a Irlanda que els polítics electes, segons que diuen els funcionaris entrevistats, semblen tenir un sentiment més ferm de la necessitat de polítiques socials «basades en els grups d'edat», i per això s'ocupen de la gent gran com un sol grup en lloc d'orientar les seves iniciatives en matèria de política social envers les necessitats transgeneracionals (Doyle i Timonen, 2013).

Com passa amb qualsevol grup d'elit, és molt difícil analitzar els polítics. Encara que tinguéssim l'oportunitat de preguntar-los sobre les seves creences pel que fa a la gent gran com a grup polític, els polítics, com qualsevol altre enquestat, respondrien amb una història construïda, possiblement, amb alguna intenció estratègica. Hi ha un estudi sobre la segmentació per edats del mercat electoral pels partits polítics en les eleccions generals britàniques del 2005 (Davidson, 2005). Malgrat tot, l'evidència anecdòtica sembla suggerir que els polítics tenen una visió massa simplista de la gent gran com a grup polític.

Els resultats d'aquesta situació d'especulació coincideixen amb les troballes següents. Els polítics tracten amb molta prudència qualsevol canvi en el sistema de pensions. Els canvis en la demografia requereixen objectivament canvis en els sistemes que es van instaurar en circumstàncies molt diferents fa dècades o fins i tot segles. Per exemple, els polítics prefereixen canvis ràpids i a petita escala en els sistemes de pensions que no pas canvis més profunds (Tepe i Vanhuysse, 2012). Opcionalment, els polítics poden delegar el desenvolupament de propostes polítiques als experts i combinar-ne l'aplicació amb la lògica que «no hi havia alternativa» en el moment de formar una aliança entre partits just després de les eleccions (Hering, 2012). Segons sembla, als polítics electes els preocupa patir un daltabaix electoral pels vots grisos si introdueixen aquestes reformes.

Allò que pensen els polítics sobre la gent gran s'ha d'ampliar a la certesa que s'hi associa. Encara que els polítics tinguessin una idea força sensata sobre les preferències polítiques d'una democràcia en procés d'envelliment, la configuració institucional de les democràcies representatives sempre faria que els polítics electes pequessin per excés de precaució. Els polítics tenen com a màxim quatre o cinc anys abans de les eleccions següents. A gairebé tots els preocupa la reelecció. Si hi hagués una proposta política que confirmés la viabilitat econòmica dels sistemes de pensions durant els següents vint anys i els polítics electes tinguessin unes expectatives del 90% que la gent gran hi estaria a favor i unes expectatives del 10% que la gent gran no hi estaria a favor i canviaria majoritàriament el seu vot, no acceptarien la proposta. La lògica interna de les democràcies liberals obliga els polítics a pensar primer en la seva reelecció personal a curt termini, un tret pel qual no es pot culpar els polítics. Es comporten de manera molt racional tenint en compte el sistema democràtic en el qual operen.

Què hi podem fer? Es poden adoptar una sèrie de solucions:

- Als polítics i al públic en general se'ls ha d'educar sobre la gent gran. És feina dels sociòlegs incloure les seves conclusions en el discurs públic i mostrar constantment la realitat complexa de les estructures socials i les preferències polítiques de tots els grups d'edat de la societat. Hi ha una senzilla prova de foc que permet detectar si el nivell de comprensió dels polítics i els periodistes és alt. Si són conscients de l'existència dels efectes de cohort versus els efectes del cicle de vida en el comportament polític, ja és un gran avenç. Si poden, per exemple, acceptar que la gent jove pot ser més conservadora que la gent gran per causa de la socialització de cohorts (com es va veure en el vot per Alternativa per a Alemanya en les eleccions del Parlament del 2013 o el Front Nacional en les eleccions municipals franceses del 2015), ja seria un senyal de coneixement més profund.
- Els polítics i els càrrecs públics estan obligats a entendre les estructures socials i les preferències polítiques en les democràcies en procés d'envelliment. Per tant, també és responsabilitat seva buscar i provar d'entendre les complexes conclusions de les investigacions sociològiques.
- Els polítics i càrrecs públics s'han de prendre seriosament les famílies, no com un terme ple de càrrega normativa que separa conservadors i progressistes, sinó com una corretja de transmissió intergeneracional que manté units els grups d'edat. Mentre els votants interaccionin activament amb altres grups d'edat dins de la família, sempre seran conscients dels interessos polítics d'aquells amb qui estan estretament lligats. Fins i tot el grup cada cop més nombrós de persones sense fills interacciona activament amb altres grups d'edat, en concret els seus propis pares i els fills socials. Si fem una ullada a la gent gran o la gent jove fora del seu context familiar, tindrem una visió atomitzada d'éssers polítics que no ajuda gaire.
- Les normes constitucionals han de canviar per tal d'elaborar polítiques que tinguin en compte totes les generacions. Si bé les persones que ara són adultes poden buscar maneres de fer-se escoltar, els nens i les cohorts futures que encara no han nascut es veuen especialment afectats per les decisions polítiques actuals. Una solució fàcil és la idea d'un defensor del poble o mediador elegit democràticament per representar aquests grups. Aquests defensors del poble haurien de tenir el dret de ser escoltats en totes les decisions legislatives i de rebre els recursos per avalar les seves posicions. Hi ha diverses comissions parlamentàries sobre els drets de les generacions futures, per exemple al Brasil, Xile, Finlàndia, Alemanya o Israel. Però el camí hauria de ser una única persona acompanyada d'un equip ple de recursos que fes sentir la seva veu. Possiblement seria la millor manera de mirar cap al futur, ja que tindria un impacte més gran. Gal·les (des del 2015) i Hongria (des del 2012) són ara com ara els precursors d'una oficina d'aquesta mena a Europa.
- El debat sobre la política de les democràcies en procés d'envelliment no es pot centrar en la gent gran. L'envelliment de la població implica que altres grups d'edat també canvien de magnitud, i aquestes transformacions poden afectar-ne les posicions socials i polítiques. Per exemple, a Alemanya, la pobresa en la vellesa és una imatge vívida que tenen present molts alemanys. Però la pobresa entre els més grans és un problema menor a Alemanya en comparació amb la majoria de països. La pobresa infantil és un problema molt més greu del qual es parla molt menys. A més, l'envelliment de la població no és independent d'altres processos: canvis en la desigualtat d'ingressos, canvis en la composició ètnica d'una societat, canvis en el mercat laboral, i tot plegat es produeix al mateix temps que l'envelliment de la població i hi està intrínsecament lligat. Una orientació massa forta envers la gent gran en la política de les democràcies en procés d'envelliment demostra poca visió de futur i possiblement distorsioni qualsevol conclusió vàlida.

REFERÈNCIES

Davidson, Scott. 2005. "Grey Power, School Gate Mums and the Youth Vote: Age as a Key Factor in Voter Segmentation and Engagement in the 2005 UK General Election." *Journal of Marketing Management* 21 (9-10):1179-92.

Doyle, Martha. 2015. *The Politics of Old Age: Older People's Interest Organisations and Collective Action in Ireland*. Manchester: Manchester University Press.

Doyle, Martha, and Virpi Timonen. 2013. "Powerless Observers? Policymakers' Views on the Inclusion of Older People's Interest Organizations in the Policy Process in Ireland." In *The Making of Aging Policy: Theory and Practice in Europe*, ed. T. S. Linden and R. Ervik. Cheltenham and Northampton: Edgar Elgar.

Eurostat. *People at Risk of Poverty or Social Exclusion by Age and Sex 2017* [cited. Available from <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu>.

Goerres, Achim. 2009. *The Political Participation of Older People in Europe: The Greying of Our Democracies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Hanley, Sean. 2012. "Explaining the Success of Pensioners' Parties: A Qualitative-Comparative Analysis of 31 European Democracies." In *Ageing Populations in Post-Industrial Democracies: Comparative Studies of Policies and Politics*, ed. P. Vanhuysse and A. Goerres. London: Routledge.

Hering, Martin. 2012. "Live Longer, Work Longer? Intergenerational Fairness in Retirement Age Reforms in Germany and the United Kingdom." In *Ageing Populations in Postindustrial Democracies*, ed. P. Vanhuysse and A. Goerres. Abingdon: Routledge.

Sanderson, Warren C., and Sergei Scherbov. 2007. "A Near Electoral Majority of Pensioners: Prospects and Policies." *Population and Development Review* 33 (3):543-54.

Sinn, Hans-Werner, and Silke Uebelmesser. 2002. "Pensions and the Path to Gerontocracy in Germany." *European Journal of Political Economy* 19:153-8.

Tagesschau. 2017. *Deutsche fürchten sich vor Altersarmut 2016* [cited 19 April 2017]. Available from <https://www.tagesschau.de/inland/deutschlandtrend-543.html>

Tepe, Markus, and Pieter Vanhuysse. 2012. "Accelerating Smaller Cutbacks to Delay Larger Ones? The Politics of Timing and Alarm Bells in OECD Pension Generosity Retrenchment." In *Ageing Populations in Postindustrial Democracies*, ed. P. Vanhuysse and A. Goerres. Abingdon: Routledge.

